

Dr. Kadosa Marcel: Bárczy István, az alkotó.

Azon a napon, amelyen Bárczy Istvánt harmadszor választotta meg Budapest közgyűlése – és engedjük meg, hogy ebben a kivételes esetben valóban Budapest közönsége – a főváros polgármesterévé: azon folyt a vita valahol, hogy nagy ember-e valóban és nagy tehetség-e Bárczy István?

A kettő nem jelent egyet: ezzel jó lesz mindenesetre tisztában lenni. Nagy ember lehet valaki nagy tehetséggel, de lehet szerény képességekkel is, ha vannak a közönség javára kitűzött nagy céljai, amelyek felé törhetetlen erővel halad. Viszont igen nagy képességgel is haszontalan ember lehet, ha nem állítja képességeit nagy tömeget boldogító eszme vagy hatalmas alkotást létrehozó munka szolgálatába.

Nem tudom, vajjon a tudósok körében mekkora helyet foglalhatna el Budapest polgármestere és nem tudom, hány és milyen könyvet tanult keresztül. Én csak kettőt tudok: az egyik az, hogy már a talmud is tiltja az olyan városban való lakást, amelyet tudósok kormányoznak, a másik pedig, hogy mint egyéni jelenséget bármilyen nagyon mindennél jobban bámulom és szeretem a tudományosságot, a közéletre vonatkoztatva nem sok bizalmam lehet hozzá, amikor látom; hogy azoknak, akik tízezer könyvet tanultak ki, minden előforduló dologban ugyanaz a véleményük és a politikájuk, mint a jelszavakon rágódó bugrisoknak, mint a kártyapartik útján érvényesülő cimboráknak és mint a könyökükkel furakodó strébereknek. A tudósok – sajnos – egyáltalában nem vezetők és úgy látszik, nem is hivatottak a vezetésre, hanem csak: azt a szerepet töltik be, mihelyt a közéletben szerepet vállalnak, amit a «díszkeresztények» szoktak betölteni. Ő velük fémmelzik a politika becsületes vagy huncut

kézművesei a maguk valódi vagy talmi értékeit. Be kell látnunk, hogy a politika inkább érzék és művészet dolga, semmint a tudományosságé.

Én előttem tehát abszolúte nem volna kisebb az értéke a polgármesternek, amennyiben a «tudós» jelző nem pászolna rá. Minden célhoz számtalan utón lehet eljutni: ez az igazság a közélet férfiaiak nagy céljaira nézve is érvényes. Tudósnak lenni pedig annyit jelent, mint egyetlen, tudományos rendszer szerint megépített utat tartani célhozvezetőnek. Ez az, ami miatt a tudós nem alkalmasabb, hanem alkalmatlanabb közösségek kormányzására és tömegeknek céljaikhoz való vezetésére.

Vajjon voltak-e azonban Bárczy Istvánnak nagy céljai, amelyek megvalósítására szentelte élete munkáját? E kérdésre is csak az adhatna megbízható feleletet, aki eredetileg ismerhette lelki világát. Ebben a szerencsés helyzetben mi nem vagyunk. És így nem tudjuk ellenőrizni, vajjon mindabból, amit Bárczy István a polgármesterségének egy évtizede alatt megvalósított, mennyi volt a saját lelke vágya és mennyit hozott a kor magával. Ha annyi bizonyos, hogy pontosan az ő polgármesterségének a kezdetével kezdődnek ezek az alkotások is, úgy ez mindenestre olyan támaszpont, amely aligha fogja tévútra vezetni azt, aki a későbbi időben ennek a kornak a történetét tanulmányozni fogja.

Ezeknek az alkotásoknak a sorozata pedig egyenesen szemkápráztató. Csak hevenyészve, úgy amint eszünkbe jut, jegyezzük fel azokat az alkotásokat, amelyeket e tíz év látott megvalósulni:

1. A gázgyár megváltása.
2. A villamossági rt. birtokbavétele.
3. A Városi Villamos Vasút részvényeinek megszerzése és ezáltal a közúti közlekedés politikájának irányítása.
4. A fuvartelep megváltása.
5. A hirdetési vállalat házi kezelésbe vétele.
6. Az omnibusz-vállalat átvétele.
7. A községi kenyérgyár létesítése.
8. A Tattersaal és lóvásártelep átvétele.
9. A Széchenyi- és Gellért-fürdő felépítése.
10. Az állatkert létesítése.
11. A bérházak építése.
12. A műhelyház megalkotása.
13. A fővárosi kislakástelepek létesítése.
14. Házinyomda.

15. Szerelőműhely.
16. A fővárosi Népszálló létrehozatala.
17. A vásárpénztár megalkotása.
18. A hivatásos gyámság létesítése.
20. Családi kertbérletek.
19. Szükségbarakkok építése.
21. Az alkalmazottak fizetésrendezése.
22. A közvilágítás megjavítása.
23. A kórházak élelmezésének házikezelésbe vétele.
24. Gabonaraktár építése.
25. Tüzelőszerraktár létesítése.
26. Ötven új iskolának, ezer új tanteremnek és egy sereg kisdedővónak építése.
27. Kőporbánya.
28. Központi szegényügyi nyilvántartó létesítése.
29. Pedagógiai szeminárium megalkotása.
30. Utoljára említjük, mert szívünknek mindennél kedvesebb: a Fővárosi Könyvtár létesítése, amelynél jobban nem vált be semmi és amelynél nagyobb jövője nincsen egyetlenegy intézménynek se mindazok között, amiket fentebb elősoroltunk.

Ez a sorozat bizonyára nem teljes, sok mindenféle kimaradt belőle, kimaradt például az iskolák nivójának majdnem csodálatos mértékben való emelése és a szociálpolitikai ügyosztály létesítése, de aki ezt a sort végigolvassa és végig is gondolja: amik a szemei előtt újra elvonul annak a nagy fejlődésnek a képe, ahogyan Budapest a magyar faluvárosok kereteiből nem csupán külső arányai szerint, hanem erkölcsileg is modern nagyvárossá fejlődött, amelynek szociálpolitikai berendezéseit és intézményeit az e tekintetben való példák között lehet emlegetni.

Rendkívüli teljesítmény ez olyan országban, ahol az ilyen irányú közszellemnek semmi múltja és semmi versengése nincsen. Míg más országok évszázados, sőt évezredes városi fejlődésre tekinthetnek vissza, nálunk ez a képződmény úgyszólván teljesen hiányzott és hiányzik ma is még. Míg Németországnak 48 olyan városa van, amelynek lakossága a 100,000-et meghaladja, Angliának 45, Franciaországnak 15, Olaszországnak 13, addig Magyarországnak mindössze két ilyen városa van, és ezek között sincs meg az a lemenő fokozat, amely szükséges az intézmények teherpróbája szempontjából: az egyiknek lakosság száma a millió felé jár és ebben nincsen benne a fővárossal immár teljesen összeépült szomszédos városok lakossága, a másiké (Szeged)

alig haladja meg a százezret, azt is csak úgy, hogy a várostól óriási távolságokba fekvő tanyak népességét is hozzászámítjuk a város' belterületén lakók számához.

Azt se lehetne a tények logikája szerint megállapítani, hogy az a tágabb köre a közreműködőknek, amely a közgyűlésben jelentkezik, inspirálta vagy szorította volna a polgármestert mindazokra az alkotásokra, amelyek által Budapest méltóan kezdi betölteni azt az előkelő helyet, amelyet Európa nagyvárosai között elfoglal. Ha végignézzük a közgyűlés tagjait, de különösen a vezetőit, – mert hiszen mindig és minden csak ezeken múlik, – úgy látjuk, hogy sorjában ugyanazok, akik voltak Bárczy István polgármestersége előtt egy évtizeddel. Mégis úgy kell tehát lennie a dolognak, hogy a polgármesteré az alkotások érdeme, amelyet nem egyszer igen nagy ellenállás leküzdésével lehetett csak megszereznie.

Ezek meggondolásával örömmel fogadtuk Bárczy István újraválasztását. Mert azoknak a nagy feladatoknak a teljesedését várjuk tőle, amelyeket a háború nagy pusztításainak a pótlása és gyógyítása hárit mindazokra, akik a következő esztendőben országunknak és fővárosunknak a sorsát intézik. Bárczy István maga is érzi, hogy a most következő idők minden eddiginél nagyobb kötelességeket rónak a közélet minden funkcionáriusára. (Székfoglaló beszédében ennek kifejezést is adott:

«Kötelességünk fontosabb része – mondotta – az, a melylyel a jövő nemzedéknek tartozunk. Kikből áll a mi derék hadseregünk legnagyobb része? A vagyontalanokból, a szűkös sorban levőkből, a kisemberekből, akiket nemcsak a háborúban pusztít a halál, hanem pusztít a békében az élet: az egészségtelen lakás, a nyomán járó népbetegségek, a fokozott erkölcsi veszedelmek, egyszerűen a nyomorúság.

Nem természetes-e, t. közgyűlés, hogy a háború után minden országos és városi politikát ennek a nyomorúságnak a leküzdésére kell irányozni. Nem életérdeke-e ezeréves országunknak, hogy a rettenetes emberirtás után a legintenzívebb embervédelem következék. Küzdelem a gyermekhalandóság és a népbetegségek ellen, de nem jelszavakkal, hanem gyors, hatékony intézkedésekkel. A közegészségügy nagyarányú fejlesztése, a lakásviszonyok s a vagyontalanok gazdasági viszonyainak javítása, a munkások biztosítása munkanélküliség esetére, az országos munkásbiztosítás kiegészí-

tése az aggkori és rokkantbiztosítással és az anyasági biztosítással, a munkásvédelem fokozása, a népelelmezés javítása.

Ez a hatósági és társadalmi embervédelem tudná csak gyorsan pótolni a magyar nemzet nagy emberveszteségét. Most talán már meg fogjuk érteni, hogy a csecsemőhalandóság, a tuberkulózis, az egészségtelen lakások és munkaviszonyok jobban pusztítják a nemzet törzsét, mint a legvéresebb háború. A háború vértanúinak véráldozata tanítson meg bennünket erre a tanulságra.

Nehéz feladat lesz a háború után az ország és a városok, közöttük elsősorban a főváros pénzügyi egyensúlyát oly módon helyreállítani, hogy a felsorolt nagy feladatok megoldását s amellet az ország közgazdasági fejlődését is lehetővé tegyünk. Pedig ez a legfontosabb cél, mert a közgazdaság terén megfelelő előkészítés mellett, úgy érzem, igen nagy perspektívák fognak előttünk megnyílni. A háború nyomán Németországnak és Ausztria-Magyarországnak a Balkán-államokkal és Kisázsiaival kétségtelenül lényegesen megélnkül gazdasági forgalma a magyar iparnak és kereskedelemnek igen értékes érvényesülési teret fog előreláthatólag biztosítani. Ezt minél hamarább, úgyszólván már a mai napon, minél alaposabban és ügyesebben kell előkészíteni és minden képzelhető erővel munkálni. Bennünket ez nemcsak azért érdekel, mert hisz minden országos gazdasági mozgalom, változás hatása legjobban a fővárosban érezhető, hanem, mert Budapest ebben a gazdasági kialakulásban már földrajzi fekvésénél fogva is igen kiváló szerepre van hivatva. Természetesen erre is elő kell készülni nagy transito-raktárakkal, kereskedelmi kikötővel és mindenekfelett kellő élelmességgel és gyorsasággal.

Igen kívánatos lesz minden nehézségek és várható aggodalmak ellenére is, a háború után minél hamarabb gondoskodni olyan állami és városi beruházásokról, amelyek enyhíthetik a háború nyomán enélkül bizton bekövetkező munkanélküliséget, amellet elősegítenék a gazdasági fellendülés megindulását. Az ország gazdasága minden ágának minél gyorsabb feléledése az, ami egyedül hozhatja meg az állam s a városok pénzügyi rendeződésének lehetőségét. A gazdasági fellendülést pedig nemcsak lesni kell, hanem csinalni is, minden tőlünk függő eszközzel.

Ennek a nagyszabású szociális és gazdasági politikának

a szolgálatába kell állítani minden erőnket, minden tehetőségünket és hazaszeretetünket.»

Úgy érezzük, hogy ezek ezúttal nem üres szavak, mint amilyenekhez politikai életünkben a programmok elmondásánál szokva vagyunk. Az az érzésünk, hogy aki ezeket a szavakat elmondotta, a súlyukat is átérzte és el van tökéelve arra, hogy az adott programját meg is valósítsa. A lelkesedés, amellyel a közgyűlés a polgármestert újból hivatalába iktatta és amellyel programját fogadta, talán nem csak a pillanat terméke, hanem annak a bizonyossága, hogy – mint rendszerint – úgy ezúttal is: a vasakat és következetes munka apránként átformálta az emberek lelkét és ma már talán egy egész sokaság van a közgyűlés termében, amely igazán át van hatva a szociálpolitika és a kommunalizáció jelentőségétől és azoktól a szívet fölemelő nagy feladatoktól, amelyeket a polgármester és a közgyűlés a fővárost lakó százezrek jóléte érdekében megvalósítani hivatott és képes. Ezért nem csupán a főváros népe kell, hogy hálás legyen, hanem az egész ország is, amelynek szomorú falu-metropolisai és nyomorúságos kis városai mint minta és példa után fognak apránként elindulni a székesfőváros nyomában.

Dr. Vajda Mihály: Laissez faire vagy államszocializmus.

Ma, amikor az összes harctereken az ágyuk még erősebben bömbölnek, mint a szünni nem akaró világháború bármely korszakában, nem domborodik ki a maga teljes jelentőségében a horderejére, a jövő gazdasági életére, társadalmi struktúrájára és evolúciójára, várható hatásaira nézve nem kevésbé fontos azon átalakulás, küzdelem és fejlődési processzus, amely a háború hatása alatt, de az attól független és már a háború előtt adott belső törvényei és tendenciái szerint folyik le a szemünk előtt, messze a csataterek mögött, ahol a népek sorsát egyelőre a fegyverek fogják eldönteni. A viszonyok és hatások szövevényessége, valamint a háború tartamának és kimenetelének bizonytalan volta természetszerűleg kizárja annak a lehetőségét, hogy a háború után kialakuló jövő államának gazdasági és társadalmi struktúrájáról, szervezetéről és politikai irányáról pontos képet alkossunk magunknak, de viszont egyes törvényszerűségeknek bizonyos gazdasági, társadalmi, lélektani és politikai jelenségek között fennálló és tudományosan megállapított összefüggéseknek az ismerete képesekké tesz bennünket arra, hogy e jövőről egynéhány alapvető vonást előre meg tudjunk rajzolni.

Ha az eseményeket és azok hatásait ily szempontból vizsgálódás tárgyává tesszük, annak a felfogásnak kell bennünk kialakulnia, hogy a háború korántsem fogja félbeszakítani, illetőleg tartósan paralizálni azt a gazdasági és társadalmi fejlődést, amelynek irányát és törvényeit a társadalmi tudományok felkutatták. Csupán arról lehet szó, – és talán ez hatott egyesekre megtevesztőleg – hogy a különböző társadalmi és gazdasági tendenciák nem fognak ugyanazzal az erővel fellépni a háború után, mint a háború előtt, hanem e téren ugyanaz az eltolódás fog bekövetkezni, mint amely e különféle tendenciák

alapjául szolgáló gazdasági és lélektani jelenségekben a háború hatása alatt beállott. Vagyis más szavakkal kifejezve, az fog bekövetkezni, hogy bizonyos tendenciák erősebbek, bizonyos tendenciák gyengébbek lesznek, de nagyjából a háború után is ugyanazok maradnak a főproblémák, csak, hogy aktuális kifejezéssel éljünk, új csoportosításban.

Néhány példa e tételünket közelebről meg fogja világítani. Vegyük a háború előtti gazdasági és társadalmi fejlődés néhány alapvető jelenségét. Itt van pl. a világgazdaság kérdése. Hogy az összes államok közgazdasága kétséget kizárólag a világgazdaság irányában fejlődött, azt épen a német közgazdasági írók mutatták ki a legalaposabb tudományos készültséggel. Vajjon a háború után ez a tendencia meg fog szűnni? A magunk részéről ezt – a civilizáció jövője érdekében is – lehetetlennek tartjuk. Mert mi-
ben is áll tulajdonképpen a világgazdasági tendencia? Abban, hogy a nemzetgazdaság egyre fokozódó mértékben szűnik meg a legmagasabb összefoglaló gazdasági szervezet lenni és egyre több és több nemzetgazdaság összekapcsolódásából mindinkább kialakul egy nagyobb körre kiterjedő magasabbrendű, differenciáltabb gazdasági egység. Bizonyos, hogy ez a folyamat a háború után újult erőhöz fog jutni, mert épen a háború tanulságai mutatták meg az izoláltság hátrányait és veszedelmeit. Bizonyos, a honvédelmi érdekekkel szorosan összefüggő termelési ágak terén előreláthatólag érezhető lesz az államok részéről egy bizonyos elkülönülési tendencia. Ezzel szemben azonban áll az, hogy a világpiactól való teljes, vagy csak részleges függetlenülés is keresztülvihetetlennek bizonyulna és hogy a katonai téren való összműködést és szerves összekapcsolást a gazdasági kooperáció szorosabb szervezése fogja követni. Elég, ha e tekintetben a középeurópai gazdaság fejlődési irányára és perspektívájára utalunk, amely előreláthatólag a háború után oly állapotot fog létrehozni, amely átmeneti állapotnak tekinthető a világgazdaság felé.

Voltak olyanok is, akik a háborútól az *osztályharc* és az osztályellentétek enyhülését és egy bizonyos társadalmi vagy helyesebben nemzeti érdekharmónia létrejöttét remélték. Felesleges kiemelnünk, hogy ez a ma már általában feladott naiv felfogás mennyire távol áll az igazságtól. Bizonyos, hogy a kapitalista gazdasági és társadalmi berendezés a maga kísérő jelenségeivel együtt a háború után is fenn fog állani. Ennélfogva működni fognak azok a gazdasági, társadalmi és pszichikai rugók is, amelyek az osztályharcot előidézték és ezentúl is elő fogják idézni.

Sőt minden jel arra mutat, hogy bizonyos jelenségek, amelyeknek az osztályellentétek kiéleződése szempontjából különösen nagy szerepük és jelentőségük van, a háború után hatványozott erővel fognak fellépni. Elsősorban az állami *pénzügyi problémákra* gondolunk, amelyek tudvalevőleg a nagy nyugateurópai országokban a háború előtt is a politikai érdeklődés központjában állottak és amelyek a háború után, elképzelhetetlenül nehezen megoldható feladatokat állítva fel, főütköző pontjai lesznek a tőkés és a vagyontalan osztályok érdekeinek. Ugyanilyen irányban fog hatni az előbbi problémával több ponton szorosan összefüggő *drágaság* kérdése is, amely szintén nem lesz új jelenség, hanem a háború kitörése előtti drágulási folyamat folytatásának tekinthető, de a háború hatásai következtében e folytatás tempója rendkívül gyorsított lesz.

Ha így végigmennénk a háború előtti társadalmi életünk összes főbb problémáin, még számos példával bizonyíthatnók, amit itt röviden meg akartunk világítani, hogy t. i. a főbb problémák és a fejlődés iránya, ha részleteiben bizonyos eltéréseket szenvedtek is, nagyjából logikus folytatásai és következményei lesznek a háború előtti állapotoknak és azoktól egészen lényeges eltérést nem fognak mutatni. Más szóval, közös nevezőre vezetve vissza a jelenségeket, ezt úgy is mondhatnók, hogy a háború után előreláthatólag folytatódni fog az a szociális berendezési típus, amely a háború egyik főelőidőzője volt: *az imperialista kapitalizmus*.

Ez bizonyára ellenkezik azokkal a reményekkel, amelyeket sokan az államnak a háború után követendő gazdasági politikájához fűznek. Hisz abból a páratlanul messzemenő beavatkozási politikából, amelyet az állam a lakosság elsődrendű szükségleteinek a biztosítását célzó közéleti intézkedésektől kezdve a gazdasági és politikai élet oly számos ágában gyakorol, az látszik következni, hogy a gyengébbeket az erősebb kapitalista érdekeltségnek, a nagyobb tőkeerőnek és a monopolisztikus helyzetekkel visszaélő csoportoknak kiszolgáltató *laissez faire* elvié immár végleges vereséget szenvedett és be fog köszönteni az államszocializmus korszaka. E felfogás megerősítést nyerhetett abból a körülményből is, hogy az u. n. háborús szocializmus, vagyis az államnak a termelés, forgalom és fogyasztás terén gyakorolt rendkívül intenzív beavatkozása ellen még a szabadverseny legelfogultabb hívei sem tiltakoztak, minthogy be kellett látniuk, hogy «a szabad, gazdasági erők kiegyenlítő működése»

nem lesz elég a nép élelmezésének és a hadsereg ellátásának a biztosítására.

Több német közgazdaságtan-tanár, még pedig nem csak a katedra-szocialisták, valóban azt a következtetést vonta le a háborús gazdasági tapasztalatokból, hogy a nemzet gazdasági életének fentartásához szükséges főbb termelési ágakat államilag kell szervezni. Illúziókban ringatnánk magunkat azonban, ha feltételeznők, hogy ez az irányadó és a hatalmat a kezükben tartó kapitalista körök felfogásával megegyezik. Hogy ez mennyire nem áll, azt igen kézzelfoghatóan illusztrálja G. H. *Kaemmerernek*, a *Norddeutsche Bank* igazgatójának Edgar *Jafféhez*, az *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* kiadójához írt levele,* amelyből H. *Gunownak* egyik igen tartalmas értekezése után** idézzük a következő jellemző részletet:

«A szabad verseny ösztönzése elengedhetetlenül szükséges a gazdasági test épségben tartásához. Bizonyos, hogy ez az össze-
seknek az összesek ellen folyó küzdelmével, nyugtalansággal, kap-
kodással, bizonytalansággal jár, de mégis csak elviselhetően és
relative. A szabad hivatásoknak élő emberek egészben véve jól
járnak. Aki nem tart ki, annak pusztulnia kell és más hivatást
kell választania. Az így létrejövő kiválasztódás szükséges és az
összességre jótékony hatást gyakorol.»

Ez, valamint más nyilatkozatok is, kétségen kívül helyezik, hogy úgy *Kaemmerer*, mint általában a fináncőke és az indusztriális kapitalizmus főbb képviselői az állami beavatkozás eseteit csak a háborús állapotok indokolta szükségintézkedésnek tekintik és nem is gondolnak arra, hogy e beavatkozásnak a háború után való – még mérsékeltebb formában történő fentartását koncedálják. Nagyon téved tehát *Ballod*, aki az «Einiges aus der Utopienliteratur der letzten Jahre» c. értekezésében*** annak a nézetnek ad kifejezést, hogy a háború az individualista felfogásnak véget fog vetni.

Sokkal szerényebb reményeket fűz a háború gazdasági hatásaihoz *Hermann Levy* heidelbergi tanár, aki egy nemrég megjelent röpiratában† csak egy bizonyos állami készletpolitikát követel. A háborús tapasztalatokból csupán azt a tanúságot vonja

* Közölve az *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* 40. kötet 3-ik füzetében.

** *Die Wirtschaftsgestaltung nach dem Krieg.*

*** *Archiv für die Geschichte des Sozialismus etc.* VI. évf. 1. füzet.

† *Vorratswirtschaft und Volkswirtschaft.*

le, hogy az államnak már béke idején gondoskodnia kell arról, hogy a gazdasági üzem működése háború idején nyersanyagok és más nélkülözhetetlen termékek behozatalának elmaradása által paralizálható legyen. Ugyanilyen szempontból nézi Franz Oppenheimer is az u. n. új gazdasági orientálódást, mindössze azzal a különbséggel, hogy a Levy által követelt Keichsvorratsamthoz még egy «Kriegsarbeitsamtot» csatolna. Mindkét író csupán a gazdasági hadkészültséget óhajtja biztosítani, – de egyébként a szabad verseny elvének érvényben tartásával.

Oppenheimer erre nézve így nyilatkozik a «Vorratswirtschaft» című kis értekezésében:

«Az állam néhány arra teljesen érett termelési ágat monopolizálhat, de a gazdálkodás zöme csak a szabad verseny uralma alatt képzelhető el. . . És így a készletbiztosítás ugyan fontos feladata lesz minden jövőbeli háborús készülődésnek; de ezt úgy kell szervezni, hogy a közgazdasági alapépítménybe való minden elvi beavatkozás a lehetőséghez képest elkerültesse.»

A háború várható gazdasági és szociális hatásai egyre élénkebben kezdik foglalkoztatni a közgazdasági Írókat és szociológusokat. Ez irodalommal való részletesebb foglalkozás túlhaladná e kis ismertetés kereteit. Csak a jövő vámpolitikájáról szóló cikkekre akarok utalni, mint ennek az irodalomnak egyik legtipikusabb részére. A vámpolitikusok két nagy csoportja vitatkozik egymással. A védővamos rendszer hívei azt szeretik hangsúlyozni, hogy a jövő összes gazdasági kérdéseiben, és így a vámpolitika kérdésében is, a par excellence nemzeti és honvédelmi szempontokat kell mindenekelőtt figyelembe venni. E szempontok pedig szerintük megkívánják, hogy minden állam szükségletei fedezésében lehetőleg függetlenítse magát a külföldtől, ami viszont csakis oly módon képzelhető el, hogy a belföldi termelést magas védővámokkal óvja meg a külföld versenyétől. A szabadkereskedelem hívei ezzel ellentétben azt látják, hogy a háborús viszonyok az ő törekvéseiket erősíti meg. Egyfelől rámutatnak arra, hogy a modern háborút nem egyes államok, hanem egymást kiszegítő államok szövetsége viseli, ami a védővamosok előbb említett érvelését jelentékeny részben megdönti. Másfelől kiemelik, hogy az elsőrendű szükségleti cikkeknek a háború utáni tartósan magas árai a magas védővámok fentartását ab ovo kizárják.

A háborús gazdasági irodalom közös vonása, hogy az írók kevés kivétellel – úgy állítják be a problémát, hogy mi lenne

a háború után kívánatos gazdasági alakulás és gazdasági politika. A kérdés ilyen beállítása, nézetem szerint, nem helyes, mert sokkal fontosabb és a helyes következtetések nélkülözhetetlen alapfeltétele annak a megállapítása, hogy az adott viszonyok kényszerítő hatása alatt a fejlődés előreláthatólag mily irányt fog venni. Vagyis nem azzal kell foglalkoznia, hogy mi legyen, hanem mindenekelőtt azzal, hogy mi lesz. Ezt kívánjuk még befejezésül a legfontosabb szempontokból megvilágítani.

Számos körülmény közreműködése folytán a termelés és a forgalom koncentrációja a háború után még nagyobb méreteket fog ölteni és még gyorsabb ütemű lesz, mint amilyen a háború előtt volt. Ez irányban már a háború alatt is megindult a fejlődés; a tökeszegény vállalatok ezrei pusztultak el vagy jutottak a tönk szélére, — viszont ezzel szemben egyesek kezeiben óriási vagyonok halmozódnak fel. A háború után a gazdasági élet főfeladata az elhasznált és megrongált anyagok, eszközölt és gépek helyreállítása lesz, ami a nagy iparágak közül különösen a vas- és gépipart és a kőszénbányákat fogja roppant mértékben foglalkoztatni. A legtöbb iparágban igen jelentékeny tőkebefektetésekre lesz szükség; az ezekhez szükséges összegeket pedig a nagybankok fogják szolgáltatni, amelyekben a háború alatt óriási pénzüsszegek halmozódtak fel. A finánciókének a nagyiparra való befolyása, amely már a háború előtt is igen nagy volt, most még jobban meg fog hatványozódni. A fináncióke pedig, amelynek az az érdeke, hogy az általa finánciózott vállalatok egyike se menjen tönkre, azon fog dolgozni, hogy e vállalatok egymásközti versenyt minél nagyobb mértékben megszüntesse. Az erős és a gyenge vállalatok fuzionálása, a kartellek és trösztök hálózatának kiépülése, az egész termelés monopolisztikus irányú fejlődése azelőtt nem ismert mértékben fog jelentkezni.

Hogyan fog az állam a viszonyok ilyen alakulása közepette viselkedni? Mindenekelőtt meg kell gondolni, hogy az államot főképen a megoldhatatlannak látszó pénzügyi problémák fogják foglalkoztatni és e tekintetben teljes mértékben rá lesz utalva a fináncióke támogatására, amely ily módon rendkívül nagy politikai befolyásra fog majd szert tenni. Minden jel arra mutat, hogy a háború után is a fináncióke és az imperializmus fogják a vezetőserepet játszani és az államnak a viszonyok létrehozta gazdaságpolitikai reformtevékenysége mindössze arra fog szorítkozni, hogy egyes, a hadsereg bizonyos szükségleteit

ellátó üzemeket állami kezelésbe fog venni és egyes a gazdasági élet alapfunkcióinak biztosítására szolgáló termelési ágakban erősebb beavatkozást és ellenőrzést fog érvényesíteni.

Vajjon államszocialista tendencia ez? Szerintem nem lehet annak nevezni. Az állami beavatkozás és kontrol u. i. az államszocializmusnak csak az egyik eleme. De itt hiányzik a másik elein, t. i. az a cél, hogy a fokozott állami beavatkozás és ellenőrzés révén a dolgozó osztályok társadalmi viszonyai javuljanak. Itt ezt a célt egy par excellence *konzervatív* cél helyettesíti, az t. i. hogy az állam hadereje és az általa védett hatalmi szervezet épségben megóvassék.

Az itt vázolt tendenciák, a dolgozó osztályok szempontjából, magukban véve kedvezőtlenek és — egyéb okok mellett — arra fognak vezetni, hogy a tőke és a munka harca a háború *után* fokozott erővel fog felújulni.

Hennig Richard: Harc a Szuezárt!*

– Egy piciny fejezet a brit impérium történetéből. –

Ha azt a lázas erőlködést látjuk, amellyel Anglia a fenyegetett Szuez védelmére siet, ha látjuk, hogy minden a népjog kiméretlen félrerúgásával hogyan tart a csatornában hadihajókat, hogyan kergette ki belőle az ellenséges kereskedelmi hajókat, hogy azután elkobozza, hogyan létesít erődítményeket a csatorna védelmére, amelynek a nemzetközi jog szerint mindenféle háborús cselekmény elől örökre mentesnek kellene maradnia, stb., mindezek láttán mosoly kell, hogy az arcára üljön annak, aki csak némiképp is ismeri a csatorna történetét. Éppen ezekben a napokban jó lesz feleleveníteni, hogy milyen volt Anglia magatartása a csatornával szemben. Mert hogyan is létesült a Szuez-csatorna?

1854. november 15-én egy Alexandriából Kairóba irányuló közös karavánutazás alkalmával terjesztette elő először Lesseps Ferdinand öreg barátjának, a kevéssel azelőtt kormányra jutott khedivének, Mohamed Said basának a szuezi földszoros átvágásának a tervét, amellyel már több, mint húsz éve foglalkozott. Said basa meglepő gyorsasággal és eréllyel karolta fel a gondolatot: már november 27-én úgy nyilatkozott Kairóban a külföldi konzulok előtt, hogy eltökélt szándéka a csatornát megépíteni és már november 30-án birtokában is volt Lessepsnek a csatorna építésére vonatkozó ideiglenes koncesszió.

A nagy tervet az összes kultúrországokban a legnagyobb örömmel üdvözölték, az összesekben – egy kivételével: Anglia

* Egy kissé talán túllépi megszabott kereteinket ez a tanulmány, de mivel a közgazdasági határterület kultiválása lapunk programjába is fel van véve, olvasóink bizonyára szívesen fogják látni e rendkívül érdekes cikk adatait, amelyekről a világ már teljesen megfeledkezett. A szerk.

az első pillanattól kezdve harcba lépett az új közlekedési út létesítése ellen, amely az Indiába vezető és angol kézben lévő régi, Jöreménység-fok körüli tengeri vonalat elértéktelenítette volna. Büszke tervének kivitelében azután lépten-nyomon bele is ütközött Lesseps Anglia ellenállásába és ha sokszor úgy állott már a dolog, hogy a tervnek meg kell hiúsulnia, úgy ennek úyszólván kizárólag az angol intrika volt az oka.

Amikor Lesseps 1856-ban személyesen járt Konstantinápolyban, hogy Egyiptom főurától, a szultántól a kapott koncesszió megerősítését kikérje, lord Straffordnak, az angol nagykövetnek a befolyása volt az, amely kieszközölte, hogy a szultán az elhatározását évről-évre halogatta. Már régen építették a csatornát (1859. április 25-én kezdték), amikor a szultán még mindig nem merte a khédive által kiadott koncessziót megerősíteni. Csak Napoleon császárnak, Európa akkor való leghatalmasabb emberének erélyes közbelépése tudta 1866-ban végre kierőszakolni Abdul Aziz szultánnal az építési engedély jóváhagyását. Lesseps már 1856-ban nyilvánosság elé hozta tervét «Percement de l'isthme de Suez» című iratában. Mikor nemsokára ezután a szükséges 200 millió frankot össze akarta hozni, érdekében állott, hogy a heves angol ellentámadást leküzdje és hogy az angol tőke is fölmelegedjék a dolog iránt. E célból személyesen ment Angliába, sőt még legveszedelmesebb ellenségét, lord Palmerstont is felkereste. De a szeretetteljes fáradozás teljesen sikertelen volt. Azt a csatornát, amely az angoloknak ezidőszert legjövődomezőbb és politikailag legfontosabb közlekedési objektuma, lord Palmerston (ugyanaz a tiszteletreméltó úr, aki kijelentette, hogy egy esetleges német hadiflottát úgy kezelne, mint a tengeri rablók hajóit) 1857. júliusában a legmagasabb közhivatalnoki székéből «szédelgésnek» bélyegezte, «amilyenekkel gyakran jönnek, hogy az angol tőkepenzeseknek a zsebéből a pénzt kicsalják». Lesseps részvényjegyzési fölhívásának azonban 1858. őszén ennek dacára, várakozáson felüli sikere lett az angol körökben is. Palmerston sajtóorgánumai tüzet okádtak dühükben, borzasztóan fölizzgatták magukat a részvényesek hihetetlen butasága fölött és megjósolták, hogy soha részvényes ebből a lehetetlen csatornából egy fillért nem fog látni. (NB. Újabbán a csatorna évente 125–135 millió Fr. tiszta jövedelmet hozott és 33% osztalékot fizetett.) Miután minden heccelés dacára a munkálatok 1859-ben megkezdődtek, az angol sajtó felsőbb utasításra évről-évre hirdette, hogy az egész munka arra való, hogy a közönségnek port

hinszen a szemébe: a csatorna sohase lesz másutt meg, mint Lesseps úr fantáziájában. Ezeket a megállapításokat a magától értetődöttségnek olyan meggyőző erejével ismételték állandóan, hogy egészen 1865-ig még Alexandriában, tehát a csatorna közvetlen közelében se tudta senki, hogy vajjon a földszoroson folyó munkálatokat komolyan lehet-e venni, vagy nem. Csak akkor kellett eltűnniök ezeknek az angol rosszakarat által terjesztett kétségeknek, amikor Lesseps meghívására a kereskedelmi kamara 100 tagja bejárta a készülő csatornát és meggyőződött felőle, hogy a mű befejezéséhez közeledik. De az angol intrika még mindig nem szűnt meg Lesseps műve ellen. Az angol diplomácia szakadatlanul dolgozott a khedivénél – 1863. január óta, Said basa halála óta, Izmail basa – hogy tagadja meg támogatását a vállalattól. Időnként úgy látszott, hogy ezeknek a törekvéseknek sikere is van. Egyetlen egyszer se engedte meg az angol féltékenység, hogy Izmail basa akár csak látogatást is tegyen a csatornánál, mindaddig, amíg végre a megnyitás napja közeledett és a további struccpolitika lehetetlenné vált.

Az 1869. november 16-án és 17-én megtartott hallatlanul ragyogó megnyitási ünnepélyességeken a földgömb minden kulturnemzete résztvett – egy kivételével: Anglia tüntető duzzogással távol tartotta magát és lefitymálta azt, ami nem volt inyére. De nemsokára fordított a dolgon, amikor a további ignorálás megbocsáthatatlan butaság lett volna. Már 1871-ben több angol hajó közlekedett a csatornán, /-mint a többi összevéve és a midőn 1875-ben az is megbizonyosodott, hogy a részvénytőke 50/o-kal kamatozik, egyszerre megérett az elhatározás Angliában, hogy az oly sokáig dühösen ellenezett csatornának angolnak kell lennie. A mániákusan tékozló Izmail basának egy kínos pénz-zavarát Disraeli hamar felhasználta, hogy a khédive 177,602 darab Suez-csatorna-részvényét 4 millió font sterlingért megvásárolja, (darabját tehát kb. 450 frankért, aminek az ára ma kb. 5000 Fr.), ami által egyszerre tisztán angol víz lett a csatorna, mert a részvényeknek csak egy kis része volt még más kezekben. Az oly nagy szívóssággal megalkotott francia csatorna üzleti és politikai gyümölcse tehát azoké lett, akik amíg a rentabilitás megbizonyosodva nem volt, egy alkalmat se mulasztottak el, hogy a zseniális alkotás elé a legválogatottabb akadályokat gördítsék.

A «szédelgő» művet most azután ugyancsak céltudatosan használták ki ad majorem glóriám Britanniáé, az angol világim-

perium megerősítésére. Első gondja volt Angliának az új szerzemény politikai biztosítása. Az északi bejárat katonai biztosítására szolgált Cyprus szigete, amelynek Törökországtól 1878-ban a berlini kongresszuson való «zálogbavételét» kierőszakolta azon a címen, hogy Anglia nem vett részt a háborúban. A zálog az 1878. június 4-iki megállapodás szerint annak a biztosítéka volt, hogy Törökország nem fog Oroszországnak messzemenő befolyást engedni, aminek ellenében Anglia garantálta Törökországnak ázsiai birtokállományát és segítséget ígért neki egy netalán bekövetkezendő Oroszország elleni háború esetére. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy a mostani háborúban e szerint ezt a zálogot vissza kellett volna adni; bizonyára feledékenységből vagy félreértésből történt, hogy az angolok a kézzizálogot a török hadüzenet után nem visszaadták, hanem annektálták.

Miután Anglia ekként pozícióját a Suez-csatornán egy értékes földdarab megszerzése által biztosította, amely földdarabnak a brit világbirodalomba való bekebelezése minden háború nélkül, néhány olcsó frázis árán sikerült, utána az angol szellem nem tudott ellentállni a csábításnak, hogy a sikerült sakkhúzást sokkal nagyobb arányban megégyeszer meg ne ismétlje. A Franciaországgal évtizedeken keresztül Egyptom uralma fölött folytatott vita most a Suez-csatorna által kétszeres jelentőségűvé vált. Amint előbb négymillió fonttal a Suez-csatornát és minden költség nélkül Cyprus szigetét megszerezték, most Egyptomot is ekként kellett angollá tenni és örökre kiirtani onnan a francia vetélytársat. Miután Törökországgal – sajnos – nem voltak háborúban, hát valami ürügyet kellett találni Egyptom megszállására. Arabi basának, Egyptom miniszterének nacionalisztikus és idegenellenes magatartása, amellyel minden idegen befolyást ki akart kapcsolni és «Egyptomot az egyptomiaknak» követelte, nagyon kapóra jött az angoloknak. Még kellemesebb volt az 1882. június 11-iki alexandriai nagy csöseléklázadás, amely egy csomó európai életébe került, Angliának most megint pompás alkalmá lett volna mindenütt, ahol ez a céljai szerint való volt, a «civilizáció védelmezőjéeként fellépni, de sajnos, a zavargások Alexandriában nem ismétlődtek meg és amikor az angol hadihajók az alexandriai kikötőben megjelentek, már nem volt semmi lecsendesíteni való és nem volt alap semmiféle beavatkozásra. Ezen hát segíteni kellett: ha az idegenek helyzete nem volt veszélyeztetve Alexandriában, úgy mesterségesen kellett veszélyessé tenni. Ehhez képest július 11-én a hadihajók elhagyták Alexan-

dria kikötőjét, ahol már – hosszabb idő óta horgonyoztak és – elkezdtek a mit sem sejtő és védtelen várost bombázni. Utólag azt hozták fel «ok»-ul, hogy néhány kövel megrakott dereglye mutatkozott a kikötőben, amelyek által a brit hajók biztonságukban veszélyeztetve érezték magukat. Az igazi ok természetesen más volt: mesterségesen akartak újabb csőcselékzavargást és idegenüldözést felidézni (ami azután teljes mértékben be is következett), hogy azután a jogosság látszatával «az európaiak biztonsága végett» Alexandriát megszállják és hogy e biztonság még teljesebb legyen, egész Egyiptomot igazgatás alá vegyék! A következmények be is állottak: Alexandriát a bombázás folytán őrző csőcselék által fenyegetett európaiak védelme okából július 15-én megszállták és szeptember 15-én Anglia «ideiglenesen» egész Egyiptomot igazgatásába vette.

Ebben az összefüggésében nem kell tovább nyomon követnünk a tragikomédia fejlődését, hogy 32 esztendőn át minden könyörgés és tárgyalás dacára miképpen nem lehetett Anglia «legnagyobb sajnálatára» «abban a helyzetben», hogy ideiglenes igazgatását megszüntesse és csapatait visszavonja. Csak a legutóbbi időben dobta le teljesen az álarcot és mutatta meg igazi arcukat, ami persze senkit se lepott meg: Anglia Egyiptomot, habár burkolt formában, de tényleg annektálta és újból megmutatta a világnak, hogyan lehet még manapság is költséges háborúk és drága végkielégítések nélkül egy más európai hatalom legértékesebb birtokát elvenni. Bennünket csak az érdekel, hogy megállapítsuk, miképpen szabályozta Anglia önmaga a Suez-csatornához való további viszonyát, hogyan állította fal mellé itt is a többi európai államokat, amidőn állandóan fentartotta azt a fikciót, hogy a csatorna semmi egyéb, mint egy magán részvénytársaság nemzetközi vállalkozása, amelyen egy állam se gyakorolhat felségjogokat, mialatt maga mindent elkövetett oly irányban, hogy a csatornának kifejezetten angol állami jelleget adjon és hogy oly víziutat csináljon belőle, amely kizárólag brit imperialisztikus érdekeket szolgáljon. 1914. október havában azután brutális nyíltsággal jelentkezett ez a végcél. Ez ugyan senkit se lepott, már meg, mégis érdemes a huncutságnak azt az útját megállapítani, amelyen a brit Tartuffe haladt, hogy az eredetileg francia csatornát, amelynek feltétlen semlegessége és nemzetközisége szerződésileg biztosítva volt, minden erőszak nélkül tisztán angol vízzé tegye és emellett a szerződések legdurvább felrúgását

is még morális takaróval és a látszatos jogosság köpenyegével takarja be.

1888. október 29-én Konstantinápolyban egy szerződést írtak alá az összes nagyhatalmak és később az összes kisebb, hajózást űző nemzetek: az úgynevezett Suez-csatorna-okmányt. Ennek a szerződésnek legfontosabb határozmánya az volt, hogy úgy békében, mint háborúban a csatornának minden állam hajói részére nyitva kell maradnia, hogy a csatorna feltétlenül semleges és semmi szyn alatt se vonható bele háborús cselekményekbe még akkor se, ha Törökország is a hadviselő felek között van. Ehhez járult még egy igen nevezetes határozmány: hogy hadihajó 24 órán túl *nem* maradhat a csatorna területkörében. Miután így Anglia biztosította magának, hogy háború esetén a csatornát a brit érdekek ellen nem lehet felhasználni, szokása szerint ön-maga számára kivételes jogot igényelt; megbízottja ugyan aláírta az egyezményt, de jegyzőkönyvileg azt a fentartást fűzte az elismeréshez, hogy Anglia nincsen addig a szerződéshez kötve, amíg az «ideiglenes kivételes állapot» Egyiptomban fennáll. Ma már tudjuk, hogy Anglia már 1888-ban is tudta, hogy jószántából nem fogja többé Egyiptomot kiűriteni és rájövünk, hogy az a fentartás mit jelentett. Azt jelentette, hogy a Suez-csatorna-okmány, amely a többi ostoba nemzetek számára csak csapda volt, Anglia számára nem bír semmi érvénnyel. A jelenlegi háborúban tehát az okmányt aláíró Törökországnak semmiféle ellenséges cselekményt nem volna szabad a csatornában elkövetnie, míg ellenben a brit kormánynak teljesen szabad keze van, mert hiszen az «ideiglenes» kivételes állapotok ideje alatt nem köteles respektálni az okmányt. Szerencsére a világot nem a szerződések papirosai kormányozzák és miután a nem angol kultúremberiség abban a felfogásban van, hogy az olyan szerződés érvénytelen, amelynek a pontjait az egyik fél rosszhiszeműen akarja egyoldalú érdekei szerint kihasználni, ennél fogva az 1888. október 29-iki Suez-akta természetesen ma már csak egy értéktelen papírdarab, amelynek egy népre sincs kötelező ereje.

Hogy az angolok miképpen respektálják a csatorna semlegességét, még az olyan háborúban is, amelyben Törökország nincsen érdekelve, és amelynek az egyiptomi «kivételes» állapotokhoz semmi köze nincsen, azt kimutatták 1914. október 16-án, tehát még két héttel Törökország beavatkozása előtt. Meghagyásukra az egyiptomi «kormány»-nak ki kellett utasítania mind-

azokat a német, osztrák és magyar hajókat, amelyek a háború kiütésekor a Szuezi-csatornában kerestek menedéket és amelyeknek a népjog szerint joguk volt a háború befejeztéig sértetlenül ottmaradni. Mikor a kapitányok vonakodtak e minden nép jogot arculcsapó parancsnak eleget tenni, a hajókat, miután legénységét partra tették, angol matrózok elindították és a nyílt tengerre vezették. Ott már várt rájuk az e célra odarendelt «Warrior» angol csatahajó, amely a hajókat elfogdosta és mint jó zsákmányt «angol» kikötőbe, Alexandriába húzatta. Ehhez a népjogtisztelési komédiához járult még a Szuezi-csatornának mindkét oldalon való megerősítése, amelyet sokkal a török háború kiütése előtt eszközöltek már és a brit hadihajóknak az összes kiterőkből való elhelyezése. Ennek dacára egyetlen angolismerő előtt se kétséges, hogy a legelső támadásnál, amelyet az ellenfelek intéznek a csatorna ellen és annak hajózása ellen, a legnagyobb felháborodás fog kitörni Angliában amiatt, hogy a csatornának szerződésben biztosított semlegességét megsértette -- az ellenség.

De ez nem fog már megtéveszteni senkit. Nemzetközi jog már úgy sincs 1914. ősze óta és ha volna is még benne egy kis élet, a Szuezi-csatorna semlegességének a sírját az angolok megásták. És a végzet lassan bár, de közeledik már. A megtorlás útban van és talán már csak hónapok választanak el attól a pillanattól, amikor a Szuezi-csatorna bezárul az angol hajózás előtt és ezzel -- hogy Bismarck szavával éljünk -- Anglia nyakát kicsavarják. Ha eközben az egész világra nézve oly fontos csatorna komoly sérüléseket szenved, ha sokáig, talán évekig használhatatlanná válik, akkor azoknak a fejére fog szállani, akik -- mint a reimsi dómot -- belevonták ezt a műtárgyat a hadioperációk körébe, nem pedig azokra, akik jogos védelem közben megsértették.

Alighanem a Szuezi-csatornánál dől el ennek a világháborúnak a legnagyobb világeseménye. Utolsó gyökereiben van itt a brit impérium megtámadva. Borzasztó módon gyűlnek ide a nagy vihar felhői, amelyek a halálos villámcsapást rejtik magukban. «A menydörgés felhői súlyosan ereszkednek le Iliónra!»...

SZEMLE.

Konzervatív politikus a vámvédelem ellen.

Hans Delbrück, az ismert szabadkonzervatív politikus és tanár „Gazdasági rendszerünk a háború után” cím alatt igen érdekes fejtegetéseket irt a szerkesztésében megjelenő *Preussische Jahrbücher* azokról a kényszerítő okokról és körülményekről, amelyek a merev védővamos rendszer fenntartását a háború után lehetlenné fogják tenni. A tanulságos értekezésből a következőket emeljük ki:

– Németországnak a *háború előtti* gazdasági virágzását a védővámok kétségkívül lényegesen előmozdították. E vámoknak volt Delbrück szerint köszönhető, hogy a világpiacon árák nagymértékű esése mellett Németországban a mezőgazdasági termékek valamint a főbb iparcikkek ára nagyjából a régi színvonalon maradt, és így a mezőgazdaság és az ipar továbbfejlődhetett és bátran esz-közölhetett újabb és újabb befektetéseket technikai újításokra és javításokra. A rozs pl., amely 1851-1880-ban 163.70 márkába került tonnánként, ezt az átlagot nagyjából megtartotta és 1913-94-ben kb. 153 márka körül állott. Ma a rozs maximális ára Berlinben 220 márkában van megállapítva; a maximalizálás meg nem történte esetében az árák valószínűleg még jóval

magasabbak lennének. Minden megdrágult és feltehető, hogy a *magas árák a háború után sem fognak valami rendkívül intenzív csökkenést feltüntetni.* Az a sokféle és nagyarányú értékpusztulás, amelyet a háború maga után vont, valamint a fizetőeszközöknek a papírpénz kibocsátásával járó nagyarányú megnövekedése az árákat az egész világon sokáig magas színvonalon fogja tartani. Igaz, hogy Romániában és Oroszországban két eladatlan gabonatermés van felhalmozva és ez a békekötés után el fogja árasztani a világpiacon. De a román gabona valószínűleg még a háború tartama alatt fel fog szabadulni, az orosz gabonamennyiségek pedig azért nem fognak tartós hatást gyakorolni, mert úgy Anglia, mint Németország mindjárt azon lesznek, hogy nagy készleteket szerezzenek és biztosítsanak. A gabonárak tehát előreláthatólag magasak maradnak, a védővamos rendszerhez való visszatérés lehetetlen. Maradjunk meg a rozs-vámok példájánál és tekintsünk el egy esetleges birodalmi gabonamonopólium lehetőségétől. A háború kezdetén a gabonavámokat felfüggesztették. Egyetlen gazda sem fogja a vámok visszaállítását kérni, ameddig a rozs ára 220 vagy mondjuk 200

sőt csak 160 márka is. Ha a vámok fennállnának és arról volna szó, hogy azokat felfüggeszék vagy eltöröljék, a tényállítás más lenne. Akkor ugyanis azt lehetne mondani, hogy a magas ár nem állandó, hanem csupán átmeneti jelenség; és így ilyen véletlen momentum kedvéért nem szabad a mi jól bevált gazdasági rendszerünket megdöntsük. Most azonban nem a vámok megszüntetéséről, hanem újból való bevezetéséről van szó. A dolog tehát valószínűleg olyasformán fog lefolyni, hogy a pillanatnyi magas árakra való tekintettel, anélkül, hogy az agráriusok az ellen szót emelnének, a vámok visszaállítását határidőről határidőre ki fogják tolni, amíg végül az a felfogás fog utat törni, hogy az árak már egyáltalában nem fognak olyan alacsony színvonalra leszállni, amely a vámok visszaállítását igazolttá tenné. Ha a közvélemény evvel egyszer tisztába jött, akkor nagy fordulat fog a gazdasági alapfelfogások terén beállani. A mezőgazdaság fel fogja vetni a kérdést, hogy minek az iparnak vámvédelem, ha a mezőgazdaságnak nincs rá szükség. *Az ipari kartellek kialakulása* már a háború előtt is sokszor felszínre vetette azt a kérdést, hogy az ipari védővámok nem váltak-e feleslegessé 1878 előtt az egész német mezőgazdasága a szabadkereskedelem híve volt. Csak a mezőgazdasági termékek áresése vitte át a vámvédelem táborába; az árak emelkedése ismét túlsúlyt biztosíthatna a szabadkereskedelem tanainak. A szabadkereskedelem és a vámvédelem nem örök érvényű elvek. Nem-

csak minden idő, hanem minden ország viszonyaitól is függ, hogy melyik a kettő közül a megfelelőbb. Ez tisztázza az opportumusság kérdése.

Ezekben foglalható össze *Delbrück* gondolatainak, amely, úgy hisszük, a józanabb és mérsékeltbb konzervatív körök felfogására nézve *szimptomatikus jelentőségű*.

A munkások táplálkozásának praktikus kérdései.

A népélelmezés kérdése úgy nálunk, mint Németországban elsőrangú jelentőségű helyet foglal el a háborús problémák sorában. E nagyfontosságú kérdés foglalkoztatta a „*Zentralverein für das Wohl der arbeitenden Klassen*“ háborús gyűlését. Azok a rendkívül tanulságos beszédek és értekezletek, amelyek elsőrangú szaktekintélyek ajkáról a a gyűlésen elhangzottak, nem csupán efemer, a háborús időben praktikus jelentőséggel bírnak, hanem az elkövetkezendő béke korszakában is megszívlelendők lesznek. Felesleges bővebben rámutatni arra a nagy jelentőségre, amellyel a táplálkozás kérdése a munkásosztályra nézve úgy gazdasági, mint fiziológiai, kulturális és általános társadalmi szempontoktól már a háború kitörése előtt is bírt. Bizonyos, hogy mindezek a szempontok, de különösen a gazdaságiak, a háború kitörése óta meghatározódtak jelentőségükben. Az a rendkívül élénk érdeklődés, amelyet az egyesület gyűlésén folyó tárgyalások az összes szakkörökben, hatóságoknál, munkaadó és munkáskörökben, a tudósok közt és a jótékony egyesületeknél találtak, arra mu-

tat, hogy a kérdés nagy horderejével mindezen körök tisztában vannak.

Az üléseket dr. *Thiel* valóságos titkos tanácsos és dr. *E. Franche* tanár vezették. Az első előadó a szakkörökben nálunk is jól ismert dr. *Rubner* tanár, titkos tanácsos, a táplálkozási fiziológiai egyik legkiválóbb művelője volt, aki „*A néptáplálkozás alapkérdései*” címen tartott alapvető előadást.

Kifejtette, hogy a táplálkozásnak, amely a nép erejének az alapját képezi, bizonyos határozott mennyiségű, fehérjét, zsírt és szénhidrátot kell felmutatnia, hogy kielégítőnek legyen tekinthető. A táplálkozás feladata az, hogy a testet az összeomlástól megóvja és annak alkatát javítsa, mindenekelőtt bő fehérje felvétel által. Ha ezáltal testi jólét jó létre, ez az illető külsején, növényén, testtartásán és egészséges arcszínén is meg fog látszani. Ezen túlmenően azonban a bőségesebb táplálkozás útján az embernek sem a növése, sem az élettartama lényegesen nem befolyásolható. Másfelől természetesen hiányos táplálkozás gátolja és lassítja a testi fejlődést. A felnőtt ember természetesen hosszabb-rövidebb ideig kibírja a hiányos táplálkozást, anélkül, hogy egészségi állapota pillanatonként kárt szenvedne. A hiányos táplálkozás nem mindig ismerhető fel egykönnyen, de ott, ahol hosszabb ideig érvényesült, rossz hatásai nehezen lesznek kiküszöbölhetőek. A rosszul táplált egyének akaraterije meggyengül, munkabírásuk az átlag alatt marad. Igaz, hogy bizonyos hivatásoknál még elég lesz, (pl. az irodai munkákra) de nem nehéz

testi és szellemi munkák végzésére. A rosszul tápláltságot nem lehet betegségnek tekinteni, hanem csak betegességgé tesz a legkülönbözőbb betegségekre és így veszedelmet jelent a nemzetre nézve.

A kielégítő táplálkozás fontos alapfeltétele a változatosság az étkezés terén. Eltekintve attól, hogy az egyhangúság bizonyos unottsághoz vezet és ezáltal a táplálkozás mennyiségileg elégtelenné válik. A változatosság hiánya más tapasztalatokra is vezetett. Így azokban az országokban, amelyekben a rizs a fő táplálék, a beri-beri betegséget figyelték meg, amely az egyoldalú rizs-élvezésre vezethető vissza. A háború alatt megállapítást nyert, hogy a kizárólagos burgonya-élvezés az u. n. éhségbetegséget idézi elő.

Nos, éppen a háborúban az élelmiszerek megválasztása amúgy is korlátozva van és minőségük az ár alakulásához igazodik. Ha tehát meg akarjuk akadályozni, hogy a széles néprétegek táplálkozása hiányossá legyen, elengedhetetlenül szükséges, hogy az élelmiszerek a normális határok között tartassanak és sajnálatos, hogy az illetékes körök az árszabályozás kérdését illetően oly sokáig tétlenek maradtak.

A táplálkozás módjának megjavulása mindenekelőtt az étkezési szokások megváltozásától remélhető, a húsfélék, főzelékek, tézstaneműek stb. fogyasztásának helyes arányba hozatalától.

A táplálkozás jelenlegi beosztásának célszerűtlenségét természetesen nehéz a nép nagy tömegeivel megértetni és ezért az élelmezés kérdésének ujjaalakítása nem olyan természetű feladat,

amely máról-holnapra keresztülvihető lenne. De minthogy ez a nép erejének megóvása szempontjából parancsoló szükségesség, céltudatos cselekvés kell hozzá.

A háborús táplálkozási reformrendszer szabályok gyanánt az előadó a következőket proponálja: a zsírívészé s és felhasználásnak a legszükségesebb mértékre való leszállítását, a sajtnak sűrűbb alkalmazását, húspótló táplálék gyanánt és egészben túlnyomó kenyér-, burgonya- és hüvelyes vetemény fogyasztást.

Dr. Ph. Stein frankfurti városi tanácsos a tömegétkezésről és a gyári konyhákról tartott több érdekes szempontot feltüntető előadást. Rámutatott a jövedelmezőség kérdésének fontosságára, ami nem azért fontos, mert a jövedelemből haszon ered, hanem azért, mert a rentabilitás jó szervezet bizonyosságául szolgál. A népkonyháának alkalmazkodnia kell látogatói ízléséhez. A jövedelmezőségnek még az a jelentősége is meg van, hogy éppen akkor, ha a vállalat jövedelmező, fog a látogató attól az érzéstől megszabadulhatni, hogy vele jótékonyaságot gyakorolnak. A vezetésnek teljesen kereskedelmi alapelvek szerint kell történnie. A bevásárlás és elszámolás szempontjából a központosított rendszer előnyösebb a decentralizáltnál, bizonyos tekintetben azonban az utóbbi mégis jobb, t. i. az alkalmazkodás és a takarékos kihasználás szempontjából. Ha felvetjük azt az elvi kérdést, hogy a tömegkonyhát az egyéni háztartással szemben elvileg előnyben kell-e részesíteni, e kérdésre tagadólag kell válaszolni. A tömegétkezés csak ki-

segítő eszköz, amely csupán szükségből vagy rendkívüli esetekben helyénvaló. Hiba lenne azonban a tömegétkezésnek egyoldalúlag előnyöket tulajdonítani. A tömegüzem még feltétlenül racionálisabban sem dolgozik, mert az előnyös nagybani bevásárlással a nagybani veszteség áll szemben. Ez azon a tapasztalati tényen alapszik, hogy az egyes háziasszony sokkal takarékosabban gazdálkodik, mint ahogy az a személytelen nagyüzemnél szokott történni. Mindazonáltal a népkonyhák olyan időkben, mint aminők a mostaniak is, nagy és áldásos jelentőséggel bírnak és a békeidőben való működésük érdekes szociális kísérlet marad.

E kérdésekhez még több kiváló szakember szólott hozzá.

A Német Népjóléti Központ tanácskozásai.

A „Szociálpolitikai Szemle” ezidei szeptemberi számában emlékeztünk meg arról, hogy a „Német Népjóléti Központ” (*Zentralstelle für Volkswohlfahrt*) a német néperő megtartása és szaporítása érdekében szükséges teendőket akarja megvitatás tárgyává tenni s evégből *Berlinien* október hó 26-ik, 27-ik és 28-ik napján konferenciára ült össze. Jeleztük, hogy a Népjóléti Központ tanácskozásának kimerítő ismertetését látván szükségesnek, annak tárgyalásairól a következőket jelentjük:

Az ülészakot, – amelyen a Birodalmi Tengerészeti, a Császári Egészségügyi, a Birodalmi Biztosítási, Császári Statisztikai Hivatal és az Alkalmazottak Birodalmi Biztosító Intézete, a porosz belügyi, a vallás- és ok-

tatás ügyi, a kereskedelem- és iparügyi és a földművelésügyi minisztériumok is képviseltették magukat – von *Möller*, államminiszter nyitotta meg, aki beszédében azt az álláspontját fejtette ki, hogy Németországnak küzdenie kell mindaddig, míg a háború-szakította réseket új emberanyaggal újra ki nem töltötte s az értekezlet figyelmét arra a szomorú tényre irányította rá, hogy a háború egy hadviselő országot sem fosztotta meg annyi intelligens polgárától, mint éppen a Német birodalmat.

Az elnöki megnyitó után a *jénai* Abel professzor, egészségügyi titkos főtanácsos tartotta meg. „A német néperő és a világháború” című nagyszabású előadását, amelynek bevezeteskép rövid történeti visszaillesztésben Németországnak a porosz-francia háború óta lefolyt 44 év alatti gazdasági fejlődésére, ennek az időszak során észlelhető közegészségügyi haladásra, a halálozási arány kedvező alakulására, a csecsemőhalandóság és a tüdővész pusztításainak csökkenésére s a néphigiéne terén foganatosított fontosabb rendszabályokra mutatott rá. Megállapította az előadó, hogy *azok az aggodalmak, – mintha a szociálpolitikai gondoskodás a munkásságot elpuhulttá tette volna, – a háború teljesen megdöntötte.*

A háború-terjesztette betegségek közül *Abel* tanár a nemi betegségekben látja a legnagyobb veszedelmet, mert ezek a háború után családok egészségét és általában a népegészséget veszélyeztetik s azután *háború alatti közéletmezés problémájának* fontosságára utalt az előadó s ennek kapcsán leszögezte azt az igaz-

ságát, hogyha a hatóságok a háború alatt a nép megfelelő élelmezését nem tudják biztosítani, ezzel a most felnövő nemzedék életerejét kockáztatták.

A háború utáni időkre a *jénai* tanár, – a rokkantak megfelelő gondozása és ellátása mellett, – a népszaporodás elősegítésében látja a legfontosabb feladatot annál is inkább, mert azt is meglátja, hogy a háború után sokak rossz gazdasági helyzete is a születések számának csökkenését okozhatja. *Abel* tanár ezek szerint nyilvánvalóan helyes és jó diagnózist adott, sajnos azonban, hogy mikor e diagnózis alapján a bajnak, a születések *csökkenésének ellenszerét* kereste az előadó, mint praktikus társadalomorvos alul maradt *a feladatán*. Szociálisabb lakáspolitikai, adómérséklés a családok számára, családi biztosítás . . . ezek azok a csodaszerek, amelyekről *Abel* professzor a háború-pusztította társadalom fölépülését, a nagy probléma: az egészséges népszaporodás megoldását várja s a német néperő megmaradásának biztosítására – ha a többi nem volna elég – még egy csodaszert ajánl: a német ifjúságnak a külföldi hatások elől való menél teljesebb elzárását. Milyen érdekes volna megtudni, hogy is képzelel el a tanár úr, a jövő *Goethék, Marxok- Haeckelék a németységnek örök dicsőséget szerző nagy világpolgárok* ifjúságát a saját gyógy-javallata szerint, amelyen „szemben a világpolgári kultúra felé való igyekvéssel” az idegen hatások elől való mennél tökéletesebb elzárkozás a német erő megőrzésének *legfőbb* szabálya és biztosítéka.

A második előadó *Oldenberg*

dr. göttingai professzor szintén „*A következő nemzedék sokasításának eszközei*”-t kereste előadásában s a jeles tudósok valóban komoly mondanivalói voltak.

Szociális adóreformtörekvések Németországban.

A németországi szociális adóreformpolitikai törekvések egyik képviselője, *Bamberger* igazságügyi tanácsos, „*Finanz vorschläge*” c. alatt nemrég egy legközelebbi feladatait tömören összefoglaló kis könyvet adott ki. A szerző bevezetésül hangsúlyozza, hogy a békekötés után mindenesetre szükségessé fog válni a birodalom pénzügyi reorganizálása. Fejtegetéseinek kiindulópontja az a tétel, hogy a közterhek emelkedéséhez elsősorban a vagyonos osztályoknak kell hozzájárulniuk.

1. Mindenekelőtt az *örökösödési jog* az, amelynek a megreformálását a szociális adóreform hívei szükségesnek tartják. Hogy a rokonok öröklési joga a köz érdekében korlátozandó, ez az elv Németországban már igen széles rétegekben utat tört magának. Azt a nehéz kérdést, hogy hol vonandó meg az öröklési jog határa és hol álljon be a birodalom öröklési joga, ha az örökös végrendelet nélkül hal meg, a szerző úgy kívánja megoldani, hogy ellentétben az 1913. évi kormányjavaslattal, az unokafivérek és -húgokat nagybátyjuk után ne illesse törvényes öröklési jog; hanem, mihelyt nincs végrendelet, vagy *Devoir* osztrák fináncpolitikus javaslatának megfelelően, csak haszonélvezetük legyen a hagyatékon a tiszta érték utáni 3%-os életjáradék alakjában, míg maga a hagyatéka a birodalomra szálljon. Az ily módon a birodalom

tulajdonába jutó föld a birodalom elidegeníthetetlen tulajdonába menjen át egy egészséges földreform keresztülvitelének előmozdítása érdekében. A birodalomnak az öröklési jogból eredő bevétele, amelyet *Bamberger* legalább évi 300 millió M-ra becsül, elsősorban a háborús rokkantak, özvegyek és árvák segélyezésére fordítandó.

Az örökösödési adót illetően az adótételek jelentékeny emelését javasolja.

2. *Az aggregény adó.* Az aggregény a nő és családossal szemben gazdaságilag oly nagy előnyben van, hogy az adózás útján történő bizonyos fokú kiegyenlítés mindenképpen helyénvaló. Törvényhozási kezdeményezéseket ily irányban Németországban Oldenburg és az idősebb Reuss-ág hercegsége már megkíséreltek. Igazságtalanság, hogy annak, akinek nem kell asszonyról és gyermekekről gondoskodnia, ne fizessen több adót, mint egy családapa. Minthogy a születési arány folytonos csökkenése, valamint a háborúval járó nagy vérvesztések, a háború után szükségessé fogják tenni a népszaporodást előmozdító közgazdasági és pénzügyi intézkedéseket. *Bamberger* a jövedelem 5-től egész 10%-ig terjedő aggregényadót javasol, mely a 3000 M-ás jövedelemnél kb. 210 M-ra rúgna, vagyis még mindig jóval kevesebbre, amint amennyibe egy hasonló jövedelmű családapának egyetlen gyermek eltartása kerül. Ez az adó, 30 évtől felfelé fizetve, kb. 300 millió M évi bevételt biztosítana a kincstárnak.

3. *Hadmentességi díj fizetése.* *Bamberger* Svájcra hivatkozik, ahol a „*Krüppel-Steuer*” kerek 5 millió frank bevételhez juttatta a kincstárt, ami Németországban, hasonló

átlaggal dolgozva, 75 millió M-nak felelne meg.

4. *Háborús nyereségadó.* A lakosság túlnyomó része a háború folytán gazdaságilag is súlyos károkat szenved, csak egy törpe kisebbség húz belőle hasznot, amely haszon csak részben jogosult, más részben azonban visszavezethető a konjunktúrák kihasználására, amelyek sok ezer más családra nézve keserves szenvedéseket zúdítottak.

Egy olyan hadiadót, amelynek az a célja, hogy a háborús állapotok folytán és alatt nyereséget élvezők a haszon egy részét átengedjék az összességnek adó alakjában, pl. a háború áldozatai, a rokkantak, az özvegyek és az árvák istápolás végett, mindenképpen csak helyeselhető. Háborús nyereség alatt Bamberger a kereskedelemről, iparból és földbirtokból az 1914. és 1915-iki üzletévekben eredő jövedelmeket érti, amennyiben azok az 1911–1913. évi átlagos jövedelmet felülmúlják. Aki be tudja bizonyítani, hogy erre a bevételre a háború nélkül is szert tett volna, mentes marad a hadiadó alól. Az adókulcs a haszon arányában 5.20%-os legyen. Bamberger rámutat arra, hogy ezt az adót haladéktalanul életbe kell léptetni, mert minden halasztás az állam bevételeinek csökkentésével jár.

A jövedelmi adó is reformra szorul. Bamberger főképpen szigorított bevallási kényszer bevezetését tartja szükségesnek.

Ez röviden Bamberger írásának a gondolatmenete, amely a mi szempontunkból főképpen azért tarthat számot érdeklődésre, mert a háborúk költségei folytán a szociális adóreform kérdése nálunk is felette aktuális már.

A fiatalok munkanélküliek oktatása Svájcban. A világháború gazdasági hatásait a semlegességüket megőrző államok sem kerülhetik el, s a semleges államok közül különösen a minden oldalról hadviselőkkel körülvárt Svájc az, amelynek ipara és kereskedelme a háborús éveket különösen megszenvedi. Az ipar és kereskedelem számos ágának stagnálása, csakúgy, mint a hadviselő ipari államokban, Svájcban is oly helyzetet teremtett, hogy az ipari és kereskedői pályára készülő fiatalokat az ipar és kereskedelem nem tudja munkába fogadni, s az iskolákból kikerült fiatalok védelmére külön intézkedések váltak szükségessé.

Zürich város iskolaszéke a foglalkozás nélküli fiatalok helyzetének tanulmányozására és a foglalkozás nélküliekük folytán őket fenyegető veszedelmek megelőzésére még az év februárjában szakbizottságot küldött ki. E bizottság vizsgálataiból kitűnően Zürichben mindkét nemből mintegy 1000 ilyen gyermek úgyszólván az utcán tölti napjait, minden foglalkozás és munka nélkül, az iskolai hatóság pedig ennek folytán – a normális viszonyok visszatértéig – külön tanfolyamokat szervezett és tart fenn az iskolaköteles koron különben már túllévő fiatalok számára, hogy azok ott a jövő ipari vagy kereskedelmi pályájuk szempontjából szükséges ismereteket elsajátítsák.

A fiatalokról való ezzel a gondoskodásával Zürich oly példát nyújt, amelynek megszívlelése és követése elsősorban a *hadviselő országok* kötelessége, mert ezek a *harctereken való nagy veszteségeiket* tetézik, ha

az ipari élet újjászervezésére hivatott következő generáció elzülésének megakadályozására a szükséges intézkedéseket nem teszik meg.

A hadisérültek alkalmazása a gazdasági életben.

A háborús huszadik század szociálpolitikájának egyik fontosága: a hadisérültekről való gondoskodás. E fölötté sokoldalú probléma megoldásának legcélravezetőbb módja lenne az ő szerves bekapcsolásuk a nemzet eleven gazdasági vérkeringésébe vagyis más szóval bizonyos speciális állapotuknak megfelelő gazdasági alkalmazásuk, amely szociális felsegítésüket megkönnyítené és egyúttal lehetővé tenné számukra magasabb életszínvonal biztosítását.

E nagyjelentőségű kérdés irodalmát értékes gyarapodást nyert dr. Friedrich Syrup gleiwitzi iparfelügyelőnek a „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik” utolsó számában megjelent értekezésével. A háborús sérültek fogalmát a szerző tág értelemben veszi, nem szorítja t. i. csupán azokra, akik a háborúban testi sérülést szenvedtek, hanem kiterjeszti azokra a katonákra is, akik betegség következtében vesztettek testi erejükből és képességeikből. Hogy az egyes sérültük minő gazdasági tevékenységre alkalmaztassanak, arra nézve elsősorban az orvos véleménye hallgatandó meg és az általános egészségi állapot tekintendő irányadónak. A hadisérültek közül a mezőgazdasági munkánál való elhelyezés szempontjából elsősorban azokat kell tekintetbe venni, akik azelőtt is mezőgaz-

dasági munkások voltak, azután azokat az ipari munkásokat, akik tulajdonképeni foglalkozásuk mellett kisgazdaságot vezettek vagy állattenyésztést űztek. A sérült kézműveseket lehetőleg az élet és fejlődésképes iparműhelyekben kell elhelyezni.

A szerző további kutatásai arra az eredményre vezetnek, hogy a gyári üzemek viszonyai a hadisérültek alkalmazásának rendkívül kedveznek. Elég, ha a kézműnek a gépmunka általi fokozatos kiszorítására, a messze-menő munkamegosztásra és a mindinkább tért hódító akkordbérrendszerre utalunk. A hadisérült könnyebben megbirkózik a könnyebb gépmunkával, mint a nehezebb kézimunkával, sérült vagy hiányzó testrészek kevésbé hatuak zavarólag a részletmunka végzésénél és az akkordbérrendszer mellett a hadisérült könnyebben versenyezhet a sérületlen munkással lehető nagy kereset elnyerése végett. Mindebből az a konklúzió vonható le, hogy különösen a nagyipar kiválóan alkalmas arra, hogy a hadisérülteknek az egészségi állapotuknak megfelelő foglalkozást nyújtson. A háziipar a nagyfokú munkamegosztás folytán ugyan szintén alkalmas lenne különösen az erősen sérült harcosok foglalkoztatására, ámde az ezen iparágban uralkodó rossz munkaviszonyok folytán a hadisérülteknek ez iparágban való elhelyezése nem lenne ajánlatos.

Általános alapelvül szolgálhat, hogy lehetőleg minden sérült munkás a saját iparágában megtartassák csak ha kényszerítő okok forognak fenti (pl. testi állapot stb.), lehet szó hivatás-változtatás szükségességéről, ami-

kor ismét lehetőleg valamely rokoniparágat kell figyelembe venni. Egy egészen új foglalkozásra való áttérés u. i. mindig igen komoly nehézségekkel jár és így csak végső esetben szabad azt megkísérelni. Amennyiben a hadisérült régebbi foglalkozását ismét nem folytathatja, a nagyipar a fent kifejtett oknál fogva több alkalmat és kilátást nyújt az alkalmazása, mint a kisipar.

Annak az eldöntésével, hogy a sérült mily foglalkozásra alkalmaztassák, közre kell működniök az orvosoknak, iparfelügyelői közegeknek, tapasztalt üzemhivatalnokoknak és mesterembereknek, ipari szakiskolai tanerőknek stb.

A hadisérültek részére történő munkaközvetítést meg fogja könnyíteni, hogy a háború bő réseket ütött a munkásság sorai-
ban, hogy a háború után a most foglalkoztatott hadifoglyok mun-

kaja meg fog szünni, hogy a megszállott területekről eredő munkásság haza fog menni stb. Mindent egybevetve a háború után előreláthatólag kedvező konjunktúrák idejére erős munkás-kereslet várható, ami a hadisérültek alkalmazását igen kedvezően fogja befolyásolni. A munkaközvetítés terén elsősorban az állam lesz hivatva közreműködni, még pedig nemzeti és erkölcsi okokból: a hadisérültek, aki az egészségét feláldozta a hazáért, látnia és éreznie kell, hogy az állam is törődik az ő kenyérkeresetének a biztosításával.

Ma természetesen még csak főbb vonásaiban tárgyalható ez a szociálpolitikai és közgazdasági szempontból egyaránt nagyfontosságú kérdés, amelynek helyes megoldása igen nagy gondosságot és körültekintést fog igényelni az összes közreműködő tényezők részéről.

KRÓNIKA.

Népesedéspolitikai egyesület.

A háború kellő közepében is megteszik kötelességüket Németországban az otthonmaradottak. A nagy emberpusztulás ellen-súlyozására és az előálló hiányok pótlására máris megteszik intézkedéseiket. Újabban népesedéspolitikai egyesület alakult Berlinben és hogy ez Németországban nem csupán néhány ember buzgalmát, hanem a kitűzött nagy célt szolgáló komoly munkát jelenti: erről meglehetünk győződve.

Az egyesület célja: oda hatni, hogy a német nép ne evezzen át a gyermekszületés korlátozá-

sának nagyon is veszélyes vizeire. E célból az egyesület a gyermekkel járó gondok igazságosabb elosztásaért fog küzdeni, hogy a gyermektelenek és kevés-gyermekesek a nagy családdal lévők támogatásába bevonassanak.

Nem kevésbé fog fáradozni az egyesület azon is, hogy előmozdítsa a női ifjúság háziasszonyi és családanyai nevelését. E cél érdekében a nagyvárosi életnek néhány alkalmatlanságán akar segíteni és belső kolonizáció útján a nagyvárosoknak bizonyos egészséges levezetését előmozdítani.

De nem csupán a szándékos

gyermektelenség ellen veszi fel az egyesület a küzdelmet, hanem az ellen is, amely szándékon kívüli. E végből erélyesen fogja támogatni a nemi betegségek elleni küzdelmet, az iparban alkalmazott nőmunkások védelmét, a hatékony anyaságvédelmet, a szülési segélyezés tökéletesítését és a gyermekágyas nők gondozását.

A kitűzött cél érdekében a csecsemőkről és az ifjúságról való gondoskodást és az ily irányú törekvések támogatását is programjába vette az egyesület, amely elnökévé dr. Julius Wolf tanárt választotta, azt a férfit, aki talán az egész német birodalomban a leghivatottabb irányítója lehet egy ilyen egyesületnek és így a sikeres működés első főkélléke máris adva van.

A nők emancipációs mozgalma 1914/1915-ben

Míg az öreg Európa legtöbb államában a háború problémái foglalkoztatják az elméket, az Egyesült Államokban tovább folyt a nőknek a választói jog kivívására irányuló küzdelme. A múlt év elejéig az Unió 11 állama adta meg a korlátlan polgárjogot, u. m. Wyoming, Idaho, Utah, Washington, Kalifornia, Oregon, Arizona, Kausas, Alaska, továbbá Nevada és Montana, a két utóbbi állam 1914-ben. Hlinois 1913-ban egy kissé korlátozott szavazatjogot adott a nőknek, úgyszintén Massachusetts is 1914-ben. A korlátlan politikai választójog mielőbbi behozását azonban már ezekben az országokban is tervbe vették. Jelenleg a nőemancipáció hívei teljes erejükkel küzdenek azért, hogy New-Yorok, New-Jersey, Penn-

sylvania, Vermont és Nyugat-Virginia államokban kivívják a nők politikai egyenjogúsítását. Kevés eredményt értek el a női szavazatjog hívei Ohio, Missouri, Nebraska, North-Dakota és South-Dakota államokban. Eredményesebben küzdöttek Arizonában, ahol már a szenátusba is és Oregonban, valamint Coloradoban, ahol az alsóházba választottak be nőket szenátorokká, illetőleg képviselőkké.

A nők politikai egyenjogúsításáért folyó mozgalom az Egyesült Államokban a nők egy nagyobb tömegeit ragadja magával. Majdnem ugyanabban az időben, amikor a szövetségi parlament alsóháza a női szavazatjog általános bevezetését 204 szóval 174 ellenében elvetette, a nők politikai egyenjogúsításának az ügye az egyes államokban igen szép sikereket ért el. Összesen kilenc államban fogadta el a parlament többsége a női szavazatjog behozását. Minthogy azonban alkotmány módosításról van szó, a döntéshez még népszavazás szükséges, amely ezen államok nagyobb részében a jövő évben fog megtörténni, előreláthatólag a női szavazatjog híveire kedvező eredménnyel.

A washingtoni képviselőház említett határozata ismét csak arról az ismert tényről tesz tanúbizonyságot, hogy a déli államok képviselői egységes frontot alkotnak a női szavazatjog ellen, mert attól félnek, hogy ez visszahatással lenne a négerrek teljes politikai egyenjogúsítására. Az északi államok parlamenti képviselőinek az állásfoglalása megoszlott. Általában véve azt lehet mondani, hogy a nyugatiak inkább a női szavazatjog mellett

voltak, a keletiek pedig inkább ellene.

Az európai országok közül

Dániában

a nők szavazati jogának az ügye jelentékenyen előrehaladt. A nők politikai választójogának a bevezetését a folkething 1915. június 5-én végleg elhatározta, amikor a parlament az új alkotmánytörvényt harmadszor is megszakította. Az új törvény értelmében folkethingba való választói joggal bír minden dán honos férfi és nő, aki a 25-ik életévét betöltötte és az országban lakik. A lands-thingba való választójoggal bír minden 35 éves folkethingválasztó. *Islandban* átmeneti korlátozásokkal szintén politikai választójogot nyertek a nők 1915. június 14-én.

Norvégiában

a nők 1907-ben korlátozott parlamenti választójogot nyertek. 1913. június 11-én a norvég törvényhozás elhatározta, hogy e korlátozott választói jogot általános választójoggá fogja kibővíteni. 1915. október havában éltek először a norvég nők a storting választásoknál való szavazati jogukkal.

Hollandia

kormány az alsóházban a 23. éven felüli nők politikai szavazati joggal való felruházása érdekében terjesztett be törvényjavaslatot.

Franciaországban

a *községi* szavazati jog kivívása áll a nőmozgalmak központjában és megállapítható, ahogy a nők választói jogának az eszméje a francia nők között lassan bár, de folytonosan tért hódít.

A többi – javarészt hadviselő – európai államokban.

a nők politikai egyenjogúsítására irányuló törekvések a háborús viszonyok folytán könnyen érthetően háttérbe szorultak, ami pedig a „női szavazati jog világszövetségét” illeti, a női szavazati jogi szervezetek nemzetközi együttműködését a háborús viszonyok rendkívül megnehezítették és ez 1915. évre Berlinbe egybehívott kongresszusok sem volt megtertható.

Orosz sztrájk-statisztika.

Az orosz kereskedelmi és iparügyi miniszter az 1914-iki költségvetés tervezetéhez mellékelte emlékiratában többek között az 1914-ben Oroszországban lefolyt sztrájkok hivatalos adatait is közli. A hivatalos statisztika csak az üzemek egy részére, nevezetesen a nagyüzemekre terjeszkedik ki, amelyek u. i. a gyári iparfelügyelőknek vannak alávetve, mindamelllett 1914-ben rendkívül sok sztrájkról számol be. A sztrájkok és hasonlóképpen a sztrájkban résztvevők száma is növekedett. *1913-ban* u. i. 2404 sztrájk volt 887,096 résztvevővel, s ezzel szemben a hivatalos statisztika *1914-ről* 3534 sztrájkról számol be, amelyekben összesen 1.373,458 személy vett részt. Figyelembe kell vennünk, hogy ezen sztrájkok túlnyomóan nagyobb része az augusztus elsejét megelőző időre esik, mivel a hadiállapot egyelőre lehetetlenné tette a nagyobb szabású sztrájkmozgalmakat. Mindamelllett 1914. augusztus 1-től december 31-ig is még 41 sztrájk tört ki 9561 résztvevővel. A sztrájkok és a résztvevők száma az idén a ha-

tóságok legszigorúbb intézkedései ellenére is erősen megnövekedett, egyelőre azonban ezekről még nincs hivatalos kimutatás. Érdekes adata a miniszter emlékiratának az, hogy az 1914. évi sztrájkok közül 969 sztrájk 278,000 résztvevővel volt gazdasági természetű sztrájk, mert ebből az adatból az is megállapítható, hogy 2565 sztrájk 1.095,458 résztvevővel politikai jellegű sztrájk volt. A legtöbb gazdasági természetű sztrájk a fémiparban és a naftaiparban folyt le. 1914-ben az elveszített munkanapok száma 5.755,072 volt az előző év 3.863,257 elveszített munkanapjával szemben.

A kórházakba anya nélkül fölvelt egy éven aluli gyermekek ápolási díja tárgyában a Belügyminister 56.216 VII. b/ szám alatt valamennyi törvényhatóságához a következő körrendeletet intézte:

Az 1912. évi 35.000 B. M. számú Kórházi Szabályrendelet egyes szakaszainak módosítása tárgyában kiadott 1907. évi 140.000 B. M. számú körrendelet 52. §-a negyedik bekezdése értelmében az anya nélkül fölvelt

egy éven aluli gyermekek után csak fél ápolási díj számítható föl.

Mint hogy a csecsemők kórházi ápolásával foglalkozó gyermek-kórházak részéről tett előterjesztésekből meggyőződést szereztem arról, hogy az anya nélkül fölvelt csecsemők ápolásával fölmerülő költségek a fél ápolási díjából teljes egészében nem fedezhetők: a Kórházi Szabályrendelet vonatkozó rendelkezését hatályon kívül helyezem s ehhez képest jövőben az anya nélkül kórházi ápolás alatt álló egy éven aluli gyermek után is az egész napi ápolási díj számítható föl.

Egyúttal, tekintettel a jelenlegi rendkívüli viszonyok következtében beállott drágaságra, megengedem, hogy az egy éven aluli gyermekek után az egész ápolási díj a közalapok terhére hozassék felszámításba 1915. évi január hó 1-étől kezdődően.

A kórházi Szabályrendelet 52. §-ának az rendelkezése, hogy ha az anya csecsemőjével együtt vétetik fel, kettejükért csak egy egész napi ápolási díj számítható fel, továbbra is érvényben marad. Budapest, 1915. június hó 1-én Sándor János s. k.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás, Népegészségügy, –
Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

A Német Birodalommal kötendő munkásbiztosítási egyezmény tervezetét tárgyalta az Országos Munkásbetegsegélyező Pénztár elnöksége az Állami Munkásbiztosítási Hivatal leirata alapján, s e tárgyban hozott 21.913/915. számú határozatával a következő módosításokat ajánlja az Állami Munkásbiztosítási Hivatal figyelmében:

I. A viszonyossági egyezmény szelleméből folyóan, úgy a magyar honost Németországban, mint a német honost Magyarországon, teljesen egyenlő igény jogosultság illeti meg, ott a német, itt a magyar honosokkal. Áll ez a végkielégítés tekintetében is, vagyis a magyar honos végkielégítésénél a német törvény 616. §-a, a német honosoknál pedig a magyar törvény 96. §-a irányadó. Ez a két §. körülbelül fedi is egymást, amennyiben a végkielégítést ahhoz a feltételhez köti, hogy az évi járadék ne legyen nagyobb a teljes járadék egyötödénél (tehát a németeknél 15%-nál és nálunk 20%-nál) és hogy a járadékos maga kérje a végkielégítést stb, stb. és a végkielégítés az évi járadék értékének alapulvételével megállapítandó tőkében állapítandó meg. A tervezet II. cikke első kikezdésében hangoztatja, hogy a két szerződő állam egyikének olyan honosa, aki a másik szerződő államban járadékra igényjogosult, azon az alapon, hogy hazájába visszatért, *beleegyezése nélkül nem végkielégíthető.* A II. cikk második kikezdése azonban így szól: «A járadékos beleegyezésével történő végkielégítés összege az évi járadék háromszorosánál csekélyebb nem lehet.» Ez a kikezdés egyrészt teljesen fölösleges, mert a német törvény 617. §-a azt expressis verbis elrendeli és így ennek egyezményi rendszere szükségtelen, másrészt azonban az I. cikkben megszerzett egyenjogúságot megint illuzóriussá teszi, s a magyar honost a 617. §. alá rendeli, holott ez a §. csak *oly* külföldiekre vonatkozik, *akiket nem véd viszonyossági egyezmény.* Ha az egyezmény a második kikezdés ily szövegezésével lép életbe, akkor a Németországból hazatérő magyar honosok nagy része könnyelműen bele fog egyezni abba, hogy végkielégíttessék és mindig az évi járadék háromszorosát fogja kapni végkielégítésül, holott a kikezdés nélkül végkielégítésül a 616. §. alapján tőkésítés illetné meg. A magyar törvényben a német törvény 617. §-ának megfelelő intézkedés nincsen, úgy hogy az Országos Pénztári továbbra is tőkésítést adna végkielégítésül a hazájába visszatért igényjogosult német honosnak, mert az *mindenesetre fölöttébb vitás kérdés volna, Hogy az egyezmény nívuma erőltethetné-e a magyar törvény ellenkező rendelkezését.* Ennélfogva az O. M. B. P. véleménye az, hogy a II. cikk második kikezdése helyére a tervezett helyett a következő szöveg volna illesztendő: «Az ily járadékos végkielégítésénél az I. cikkben foglalt alapelvek irányadók.»

Ez a szövegezés kizárná a 617. §. alkalmazását, amelynek megfelelő §. a mi törvényünkben nincsen, és a német törvény G16. §-ának érvényességét hangoztatná, amely szakasz a mi törvényünk 96. §-ának megfelelő.

2. *A XVII. cikk* utolsó bekezdése szerint: «A balesetvizsgálati jegyzőkönyvet az illetékes konzulátusnak haladéktalanul meg kell küldeni.»

Mínthogy ennek az intézkedésnek nyilvánvalóan az a célja, hogy az illetékes konzulátusok idejekorán értesüljenek honosaiknak az illetékességi kerületükben történt balesetről, nem¹ a *balesetvizsgálati jegyzőkönyv* küldendő meg a konzulátusoknak, hanem ezt megelőzően már a «*balesetbejelentő-lap*», amelylyel a kártalanítási eljárás megindul.

3. *A XXI. cikk* első két pontja az egyezmény hatálybalépéséről intézkedik, de nem mondja ki, hogy az egyezménynek van-e *visszaható ereje*. A Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár elnökségének álláspontja szerint ki kellene mondani, hogy a kötendő egyezmény intézkedései visszaható erővel bírnak azokra a baleseti sérültekre is, akiknek a két szerződő állani valamelyikében van már megállapított járadékuk, vagy akiknek baleset folytán bejelentett igényük tárgyalás alatt van.

4. *A XII. cikk kötelezi* a pénztárakat arra, hogy a legfelső felügyeleti hatóságok által közös egyetértéssel létesített megállapodások értelmében a *segélyeket*, kölcsönös írásbeli megbízás alapján, egymás helyett kiszolgáltassák. Az egyezmény szövegében a *balesetbiztosításra* vonatkozóan ez *kötelezettségképen sehol sincs* kimondva s a *VIII. cikk* erre vonatkozóan csak annyit mond, hogy az egyik szerződő állam illetékes pénztára a másikkal egyetértően *megállapodhatik* abban, hogy egymás helyett a *járadékrészleteket* kifizessék. A XII. cikk első bekezdésének vége a balesetből eredő segélyezési költségek megtérítéséről és a kötelezettség megállapításáról is gondoskodik, s ennek a rendelkezésnek analógiája szerint az egyezménynek a járadékrészletek egymás helyett való kifizetése tekintetében is *obligatorikusan* kellene intézkedni.

Az O. M. B. P. tapasztalatai bizonyítják, hogy sok némethonos járadékos lakik és dolgozik Magyarországon, ki járadékának élvezetében maradt, s a német biztosító-szakszövetkezetek az Országos Pénztártól az ezekre vonatkozóan orvosi véleményeket és vizsgálatokat szoktak volt kérni. Sok nehézsége volt az Országos Pénztárnak a kerületi pénztárak orvosaival, kik az ilyen vizsgálatokat nagy egyáltalán nem végezték el, vagy ha igen, akkor nagyon késedelmesen, sok sürgetés után, sokszor magánjellelű 'felkérésre végezték el. A díjazások körül is voltak bajok: némelyik orvos többet követelt például, mint amennyit a német szövetkezet fizetni szokott. Baj volt a német szövegű bizonyítvány-blanketták miatt is, tanácsos volna tehát a későbbi rendezésnél gondoskodni arról, hogy a leletek egy központi helyről lefordítva továbbíttassanak. Ezeket a tapasztalatokat és megjegyzéseket a XIV pont alapján kiadandó szabályzat megalkotásánál kívánja az Országos Pénztár figyelembe vétetni.

Visszakövetelik járulékaikat a cséplőgéptulajdonosok.

(Egy eldöntetlen elvi kérdés.) Az 1907. XIX. t.-c. 1. §-ának 1. és 2. pontja alapján a hazai királyi bíróságok, élükön a szegedi királyi ítélőtáblával, kimondották, hogy a gazdasági gép (cséplőgép) tulajdonosának az az üzeme, amelyben gépével akár fizetésért, akár részért idegen gazdaságban dolgoztat (csépeltet), így pl. az úgynevezett iparszerű cséplés, betegségi biztosítási kötelezettség alá tartozik. E gyakorlat abban is támasztópontot talált, hogy a kereskedelemügyi m. kir. minisztériumnak, mint legfőbb iparhatóságnak, az volt állandó gyakorlata, hogy az ily géptulajdonosok iparigazolvány kiadására kötelezték. A biztosítási kötelezettséget illetőleg a miniszter 52,798/908. VI. A) sz. tájékoztató rendeletéből kitűnően is azon az állásponton volt, amelyet az előbbieket szerint a királyi bíróságok is elfoglaltak.

Ez a jogállapot zavartalanul fennállott egészen az 1912. évi VIII. t.-e. meghozataláig s egészen eddig az iparszerű csépléssel foglalkozó gépek tulajdonosai rendszerint fizették a felmerülő betegsegélyezési és baleseti járulékat, illetve díjtartozásokat, az 1907. évi XIX. t.-e. III., IV. és V. fejezete értelmében.

A most említett 1912. évi VIII. t.-e. azonban oly rendelkezést tartalmazott, melynek értelmében a gazdasági gép tulajdonosa, a gép mellett alkalmazott munkásait, – a vizsgázott gépész kivételével – az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegély-pénztárnál köteles *baleset* esetére biztosítani. (5. §.)

Bár ez a törvényhely a betegségi biztosítás, illetőleg semminemű rendelkezést nem tesz s így az eddigi jogállapotot meg nem változtatta, mégis, – úgy látszik – erre a törvényhelyre támaszkodott a kereskedelemügyi m. kir. minisztérium, amikor 36,227/VI. D. 1912. sz. alatt oly rendeletet adott ki, amely az 1908. évi augusztus hó 11-én 52,798. sz. a. kiadott min. rendeletet idevonatkozó részében, a földművelésügyi miniszterrel egyetértően hatályon kívül helyezvén, a régi rendelettel szemben akként rendelkezett, hogy a gazdasági gépeknél alkalmazott munkások tekintet nélkül arra, hogy a gép tulajdonosa a gépével saját gazdaságában, avagy mint vállalkozó másnak gazdaságában végeztet-e munkát, az 1907. évi XIX. t.-c.-ben betegség és baleset esetére előírt biztosítási kötelezettség alá nem vonhatók. Kivételt egyedül a képesített gépkezelővel (a vizsgázott gépészszel) tett az új rendelet, aki most is minden esetben az 1907. évi XIX. t.-c. szerint biztosítás alá esik.

E rendelet alapján aztán az érdekelt munkaadók között nagyarányú mozgalom indult meg, amely a munkásbiztosítási bejelentési- és fizetési kötelezettségek teljesítésének megtagadására irányult.

A mozgalom során keletkezett jogvitákban a királyi bíróságok megállapították, hogy a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr rendelete törvényellenesen és helytelenül állapította meg azt, hogy «azon! gazdasági géptulajdonos-alkalmazottak sem esnek az 1907. évi XIX. t.-c.-ben előírt betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá, aki nem a saját, hanem, mint vállalkozó, másnak gazdaságában végeztet munkát. 1913. évi július hó 3-án azután életbe lépett az 1913. évi

XX. t.-c. amely a gazdasági gépek mellett alkalmazott munkásokat az 1907. évi XIX. t.-c.-ben szabályozott betegségi biztosítás kötelezettsége alól kifejezetten kivette. (2. §. 5. bek.)

E rendelkezés életbe lépte után az érdekelt munkaadók számos esetben azt az álláspontot vitatták, hogy az 1913. évi XX. t.-c. visszaható erejű, s azt jelenti, hogy a gazdasági gépmunkások soha és semilyen esetben sem tartoztak az 1907. évi XIX. t.-c.-ben szabályozott betegségi biztosítás kötelezettsége alá.

Ezt az álláspontot a szegedi kir. ítélőtábla is magáévá tette, s azóta számos, különösen e tábla területén működő alsóbb bíróság követi ezt az álláspontot. Ennek következménye, hogy az érdekelt munkaadók nemcsak az 1913. évi július hó 3-át megelőzőleg (1911., 1912. stb.) évekre felszámított járulékok megfizetését tagadták meg, hanem a régebbi bírói gyakorlat alapján tőlük beszédett, illetve behajtott oly munkásbiztosítási járulékok visszatérítését is kezdték követelni a pénztáraktól, amelyeket ezek a munkásbiztosító pénztárak a fentiek szerint teljes joggal szedtek, illetve hajtottak be s amelyekért őket terhelték a biztosítási kiadások is. Hiszen a m. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal ugyanis még az 1912. évi VIII. t.-c. életbe lépte utáni időben megnyílt ily igényt is elismert 1912. P. 428. sz. u. ítéletével.

A szegedi kir. ítélőtábla döntésével ellentétben a pénztárak álláspontja az, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. szerinti betegségi biztosítás kötelezettsége az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 1. és 2. pontja alapján az 1913. évi XX. t.-c. hatályba léptének, vagyis 1913. évi július hó 3-ig: fennállott azokra a gazdasági gépmunkásokra, akiket oly géptulajdonos alkalmazott gazdasági gépénél, aki gépével nem a saját gazdaságában, hanem mint vállalkozó másnak gazdaságában végeztetett munkát, illetve gépe másnak gazdaságát szolgálta (pl. más odahordott terményeit csépeeltette). Az 1913. évi XX. t.-c.-nek tehát visszaható ereje nincs, ezt a törvényhozó ily erővel nem is ruházta fel. Ez a pénztárak álláspontja és ezt az álláspontot tették magukóvá a szekszárdi, a nagyikindai, zombori és nagyvárad királyi törvényszékek is.

Ebben az elvi kérdésben tehát a bíróságoknak ellentétes a gyakorlatuk; ám számos munkásbiztosító pénztár és számos munkaadó nagy összegek erejéig van még az 1911. évi és különösen az 1912. évi járulékokkal érdekelve, és a pénztárak a szegedi kir. ítélőtábla ítélete folytán ki vannak téve egyrészt annak, hogy a munkaadók az 1913. évi XX. t.-c. hatályba léptéig felszámított munkásbiztosítási követelések kifizetését megtagadják, másrészt pedig annak, hogy a már befizetett s különösen az alföldi pénztáraknál pénztáranként nagy összeget kitevő járulékokat visszakövetelik, sőt a már eldöntött perekben is perújítással élnek. Minthogy a pénztárak mindez esetekben a teljesített segélyezési kiadások folytán, — amelyeket a rendes bíróságok és a m. kir. Állami Hivatal gyakorlata alapján jogszerűen kiutaltak, — tetemesen károsodnának, az O. P. elnökségében legutóbb már az a kérdés merült fel, nem kellene-e ezt a vitás elvi kérdést, ha újabb visszakövetelést perek indulnának meg, döntés végett a m.

kir. igazságügyminiszter 59,200/912. P. M. sz. rendeletének 2. §-a értelmében alakított közpolgári *jogegységi tanács elé terjeszteni.*

Hamarjában oda fog-e ez a vitás kérdés a jogegységi tanács elé kerülni, vagy sem, nem tudhatjuk; ám az bizonyos, hogy *ez az ügy úgy a bíróságoknak; mint a pénztáraknak nagyon sok dolgot fog még adni.*

A munkásbiztosítási tisztviselek nyugdíj alapjának
300,000 márka névértékben márka-pénztárjegyek voltak a birtokában, s az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár «Inöksége ezeknek a pénztárjegyeknek értékesítését s az értékesítésükből befolyó összegnek III. kibocsátású hadikölcsön jegyzésére való felhasználását határozta el.

A határozat alapján a nyugdíjalap tulajdonában volt 300,000 márka névértékű pénztárjegyek a Magyar Általános Hitelbank révén, a legelőnyösebb napi árfolyamok mellett olykép értékesítettek, hogy a Magyar Általános Hitelbankot jutalék címén megillető 337 korona 15 fillér levonása után a tiszta értékesítési árfolyam-összeg 399,647 korona 85 fillért tett ki. Ha ezzel az összeggel szembeállítjuk ezeknek a márka-értékpapíroknak beszerzési árfolyamértékét: 337,994 korona 80 fillért, megállapíthatjuk, hogy a tisztviselek nyugdíjalapját a pénzügyi művelet révén 61,654 korona 5 fillér árfolyamkülönbözeti nyereség érte.

Az értékesítésből befolyt összegekből a Magyar Általános Hitelbank a fentebb hivatkozott elnökségi határozat értelmében – 97.10 koronás árfolyamon, félésszázalékos jutalékmegetérítéssel, – 410,000 K névértékű III. kibocsátású hadikölcsönt vett előjegyzésbe.

Az O. M. B. P. elnöksége ni. hó 12-iki ülésében ezeket tudomásul véve, *Sarkadi Ignác* igazgatót felhatalmazta, hogy a *nyugdíj alap készpénzkészletéből* kikerekítően még legfeljebb 800,000 korona, a *baleseti ágazat készpénzkészleteiből* pedig, a balesetbiztosítási tartalékalap részére legfeljebb 1,200,000 korona névérték erejéig, utólagos jelentéstétel kötelezettsége mellett, további jegyzéseket eszközöljön.

A szoptató anyáknak meleg ebédet osztanak ki *Charlottenburgban*, a gyermekvédelemnek ebben a mintavárosában. Charlottenburgban a szükös életviszonyaik ellenére gyermeküket saját tejükön tápláló anyák a meleg ebédadagokat, mint szoptatási segélykiegészítést kapják, s ennek a segélynek a kiszolgáltatását a leányanyák és a férjes-anyák egyként kérelmezhetik.

A gyermekvédelmi egyesületek Charlottenburgban a városi organizációval szoros együttműködésben vannak és pedig akként, hogy legnagyobbbrészt a város bocsátja rendelkezésre a segélyezés anyagi eszközeit, a segély kiszolgáltatásának munkáját pedig – sőt a segélyre rászoruló kiválasztásának munkáját is – a különböző gyermekvédelmi egyesületekből alakult szervezet végzi el.

Tisztviselői szerződtek a budapesti ker. munkásbiztosítóban. A budapesti kerületi pénztár az Országos Pénztár előzetes engedélyt kérte arra, hogy a pénztárnál üresedésben levő 52 II. osztályú kezelőtisztii állásnak szerződés útján a háborút megelőző idő óta alkalmazásban levő III. oszt. kezelőtisztekkel, illetve napi-díjaival tölthesse be.

Az Országos Pénztár elnöksége a kerületi pénztár határozatát tárgyalván, 27,060/915. sz. határozatával, alapszabályainak 174. §-a alapján az előzetes engedélyt arra adta meg, hogy a kerületi pénztár az üresedésben levő II. osztályú kezelőtisztii állások közül 35 állást tölthessen be ily módon szerződés útján. A szerződések joghatálya a hozzájáruló határozat szerint csak a pénztárnál megejtendő legközelebbi választásig tart, és annak idején a választásoknál az állások betöltésére a szerződés a szerződtetettnek semmiféle jogot sem biztosít.

A vállalati pénztárt fentartó vállalat is bejelentheti tisztviselőit a Ferenc József-kórház ni. e. váll. pénztárhoz. A Munkásbiztosítási Hivatal biztosítási tanácsának 10,746/915. sz. határozatának rendelkezései szerint ugyanis a Goldberger Sám. F. és fia i rt. budapesti kartonnyomó-gyár cég, — melynek saját vállalati betegs. pénztára van, — tisztviselő-alkalmazottait a jövőben a Ferenc József keresk. kórház magánegyesületi betegsegelyző pénztárhoz is bejelentheti és e bejelentés ellenében a saját váll. betegs. pénztáránál, vagy a kerületi munkásbiztosító pénztárnál történő biztosítást mellőzheti.

A nyilvános iskolák, közintézetek s így az azoknál alkalmazottak, *a fizetésük évi 2400, vagy napi 8 koronát meg nem halad, az 1907: XIX. t.-c. I. §-ának 13. pontja értelmében betegség esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek. A róm. kath. iskolák alkalmazottainak betegségi biztosítási kötelezettsége is ezek szerint bírálendő el, a kereskedelemügyi miniszternek 1915. évi 43,945/VI. D) szám alatt I. vármegye alispánjához intézett leiratában foglalt elvi határozat szerint. A szóbanlévő elvi jelentőségű miniszteri döntés szerint a róm. kath. iskolák alkalmazottainak betegségi biztosítási kötelezettségét nem szünteti meg az a tény, hogy részükre az egyházmegyei főhatóság- által jóváhagyott díj levél betegségokozta munkaképtelenségük esetére a fizetést 20 héten át biztosítja, mert a díjlevél a munkásbiztosítási törvény 10. §-ában említett szolgálati rendtartásnak nem tekinthető.*

A háború folyamán Oroszországban alakult vállalati betegsegelyző pénztárakról tesz jelentést egy az 1916. évi orosz kereskedelmi és iparügyi költségvetés tervezetéhez mellékelt emlékirat. A jelentős adataiból kitűnően a munkásbetegsegelyezési törvény szerint megalkotandó pénztárak megalakításának munkája a háborús idők ellenére sem szünetelt. 1915. július hó 1-éig az egész orosz birodalomban 1973 betegsegelyző pénztárt alakítottak meg 1.583,241 tag-

gal, s ugyanebben az időben a különböző bányaműveknél 102,161 taggal 73 betegsegélyző pénztár működött, A jelentés szerint 1915. július hó 1-én további 600,000 taggal még körülbelül 700 betegsegélyző pénztár volt alakulóban: ezek a számadatok mind azt igazolják, hogy a hadakozó Oroszország a szociális egészségügy szervezeteinek hiányát nagyon érzi, és a népegészség szomorú állapotán – saját kárán tanulva – végtére is javítani akar.

A hadbavonult katonák téli ruhaneművel való ellátása tárgyában az O. M. B. P. 1915. évi 29,800. szám alatt valamennyi helyi szervezethez körrendeletet bocsátott ki, melyben a múlt évben 46,741. és 50,734. sz. a. kiadott körrendeletekre való utalással, és az azokban foglaltak fentartásával, az összes helyi szervezetet újból felhívja, hogy a jelzett cél érdekében, saját hatáskörükben, úgy mint a múlt évben, gyűjtés útján a legmesszebbmenő akciót fejtsek ki és minél nagyobb eredményt igyekezzenek elérni.

Ennélfogva a múlt évhez hasonlóan arra kell törekedniök a pénztáraknak, hogy minden tag után, mindkét érdekeltség által közösen viselendő heti 10 fillér legyen szedhető, arra az esetre pedig, ha ez bizonyos pénztáraknál semmiképpen sem volna lehetséges, ezek a pénztárak legalább az egyszersmindenkorra szóló, tagonként közösen viselendő 10 filléres önkéntes adakozást igyekezzenek elérni.

Az e címen befolyó összegek külön számlán lesznek kezelendők és a kívánt cél megjelölésével, lehetőleg *nem* áruban, hanem készpénzben a Hadsegélyző Hivatalhoz (Budapest, Országház) küldendők be.

A sütőmunkásnak a munkaadó által részére hálólhelyül kijelölt szénapadlásról való távozás közben történt bal eset: üzemi baleset. (Az: alsóausztriai munkásbalesetbiztosító intézet választott bíróságának 1915. szeptember hó 2-ikán hozott Ou. 1076/15/11. sz. ítélete.)

Egy pókmunkás 1914. július hó 22-én a hálólhelyéül szolgáló szénapadlásról, miközben onnan távozni kívánt, az udvarra esett és ennek folytán agyrázkódást, baloldali bénulást szenvedett és ezenfelül a jobb lábán meg is sérült.

A balesetbiztosító intézet a sérült járadékigényét azzal utasította el, hogy a szenvedett sérülés *üzemi* balesetre nem vezethető vissza.

A sérült ez ellen a döntés ellen panasszal élt, és panaszában azt az álláspontot fejtette ki, hogy a szénapadláson való tartózkodása az őt foglalkoztató üzem berendezkedése miatt volt szükséges, azért, mert a munkaadó a munkásai számára más hálólhelyiséget nem tudott rendelkezésülre bocsájtani.

A balesetbiztosító intézet a baleset üzemi voltát a választott-bírósági eljárás során is kétségbevonta és az ügy megvizsgálásának eredménye szerint a baleset lefolyása a következő volt: panaszos munkás 1914. július hó 22-én kevéssel esti 10 óra előtt a korcsmából ittasan érkezett munkahelyére és ahelyett, hogy közvetlenül a műhelybe ment volna be, az udvarról egy létrán a padlásra má-

szótt fel, ahol aztán „mintegy 10 percig aludt. A panaszt más munkástársai keltették fel, akik őt keresték és a padláson megtalálták. Amikor aztán a panaszos a létra fokain le akart jönni, a létráról ittasságában leszédült. A sérültnek, mint sütőmunkásnak, a padláson semmi tennivalója nem volt, s így a sérültet balesete nem oly helyzetben érte, amelyet az üzemben való munkája tett szükségessé, ami pedig a baleset üzemi jellegének megállapítása szempontjából alapfeltétel. Az intézet ezzel a megokolással a sérült panaszának elutasítását kérte, a választott bíróság azonban a panasznak a következő megokolással helyet adott:

«A tanúk vallomásai igazolták, hogy a baleset a panaszos előadásának megfelelően történt és megállapítást nyert az is, hogy a sérült munkaadójának üzemében munkás-hálóhely nincsen. A sérült munkás a baleset bekövetkezése napján este 9 óra után érkezett a munkahelyére, ott a mosdó- és öltöző-helyiségben levetkőzött, aztán munkája megkezdése előtt a padlásra ment fel, aludni.

A választott bíróság álláspontja: szerint irreleváns, hogy a baleset megtörténte idején a sérült ittas volt-e, vagy sem, de még ha fel is tesszük, hogy ittas volt, „sérülése üzeminek tekintendő azért, mert az a munka felvétele *után* történt. A sérült a munkaszak kezdetéig még hátralévő rövid időt használta fel arra, hogy aludjék, s evégből ment a padlásra. Ez egymagában nem jelent oly cselekvési folyamatot, mely az üzemmel egybefügg, *ám sütőüzemről lévén szó, az ügy különös elbírálást igényel.* A panaszosnak nemcsak a sütőmunkát magát kellett az üzemben teljesítenie, hanem ezenfelül a kora délelőtti órákban a süttött árut ki is kellett hordania, úgy hogy pihenésre csak igen rövid idő állott rendelkezésre. Ezeket tudva, már azért sem látta a bíróság munkarendellenes cselekedetnek azt, hogy a sérült a rövid szünetet alváásra használta fel, mert csak a pihent munkás teljesítőképés. Ezért van a legtöbb péküzemben munkás-hálóhely, s minthogy e célra berendezett hely a sérült munkaadójánál nem volt, a munkások pihenés céljára *rendszeresen* a padlást használták, anélkül, hogy ez ellen a munkaadójuk bármikor is kifogást tett volna. Minthogy pedig a sérült munkásnak sem a munkahely korábbi felkeresése, sem a padlásnak pihenésre használása megtiltva nem volt, a sérülést olyannak kellett tekinteni, mint amely munkája felvétele után következett be, s ennél fogva a baleset maga is üzeminek volt tekintendő.»

Felelős szerkesztő-kiadó: Dr. KADOSA MARCEL.

Helyettes szerkesztő: ZÁDOR PÁL.

Márkus Samu könyvnyomdája Budapest, V., Korall-utca 6. sz.